

**Juryordningen – en fullverdig rettssikkerhetsgaranti?
Lekdommerinnslaget i norsk rett**

Kandidatnummer: 624

Leveringsfrist: 26/11-07

Til sammen 17 806 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling og avgrensning	1
1.2	Rettskilder og metode.....	3
1.3	Problemstillingens aktualitet	4
<u>2</u>	<u>JURYENS BAKGRUNN OG PLASS I RETTSSYSTEMET</u>	<u>6</u>
2.1	Innledende bemerkninger	6
2.2	Historikk - Innføringen og utviklingen av juryordningen i Norge	6
2.2.1	Tiden frem mot straffeprosessloven av 1887	6
2.2.2	Tiden frem mot straffeprosessloven av 1981	9
2.2.3	Viktige endringer i straffeprosessloven av 1981	14
<u>3</u>	<u>GJELDENDE RETT</u>	<u>18</u>
3.1	Når skal en sak behandles for en jury? De to lekdommerformer	18
3.2	Juryens sammensetning	20
3.3	Rettsstilstanden i de øvrige nordiske landene.....	24
<u>4</u>	<u>KJERNEN: ARGUMENTENE PRO ET CONTRA JURYORDNINGEN.....</u>	<u>28</u>
4.1	Innledning	28
4.2	<i>Pro</i> juryordningen	28
4.2.1	Juryen gir større garanti for riktige avgjørelser	28
4.2.2	Fagdommerne kan overkjøre lekdommerne	42
4.2.3	Juryen står friere i rettsanvendelsesspørsmål enn en domstol som også består av fagdommere ...	45

4.2.4	Juryordningen skal representere folket og ivaretar hensynet til demokratisk kontroll med strafferettspleien.....	46
4.2.5	Deres stemmegivning er anonym.....	48
4.2.6	Dommerrutinen kan virke sløvende.....	49
4.2.7	Juryordningen er godt innarbeidet i folks rettsbevissthet og har lange tradisjoner i norsk rettspleie	51
4.3	<i>Contra</i> juryordningen.....	52
4.3.1	Juryen gir ingen begrunnelse for sin avgjørelse.....	52
4.3.2	Bevisvurderingen er komplisert.....	57
4.3.3	Juryordningen skaper prosessuelle problemer	58
5	<u>KONKLUSJON/AVVEINING AV MOMENTER PRO ET CONTRA</u>	65
6	<u>KILDER.....</u>	69
6.1	Juridisk litteratur	69
6.2	Artikler	69
6.3	Lover	70
6.4	Forarbeider	70
6.5	Personlig samtale	71
6.6	Domsregister	71

1 INNLEDNING

1.1 Problemstilling og avgrensning

I det følgende skal jeg fremstille og drøfte den eksisterende juryordningen som institusjon i vår rettspleie.

Juryordningen har vært gjenstand for sterk kritikk fra flere hold i samfunnet, helt siden den ble innført i 1887.

Sentralt i debatten har vært om juryen har nok troverdighet og legitimitet. Spørsmålene omkring denne ordningen er derfor ikke utelukkende et juridisk mellomværende, men i høy grad også en rettspolitisk diskusjon.

Jeg ønsker å belyse de forskjellige syn og oppfatninger som regjerer omkring den omdiskuterte juryordningen. Er det kanskje mulig å finne alternative reformer som kan viske ut de mest uheldige sidene ved dagens ordning?

Det er vanskelig å gi en uttømmende oversikt over de argumenter som har blitt anført pro et contra juryordningen opp gjennom tiden. Justisdepartementet har anført følgende argumenter i et høringsnotat fra 2006 om hurtigere behandling av straffesaker:¹

PRO:

- Juryordningen gir større garanti for riktige avgjørelser. (Dette er det ingen eksakt viten om).

¹ Høringsnotat om hurtigere behandling av straffesaker. Høringsfrist: 5. januar 2007 (saken er under behandling i departementet).

- Juryen står friere i rettsanvendelsesspørsmål enn en domstol som også består av fagdommere.
- Det formodes at fagdommerne lett i kraft av sin stilling og erfaring, kan bli for dominerende og dermed kan lekdommernes synspunkter fort komme i skyggen.
- Juryen skal representere folket og er særlig godt egnet til å vurdere skjønnsmessig spørsmål.
- Deres stemmegivning er anonym.
- Juryordningen varetar hensynet til demokratisk kontroll med strafferettspleien.
- Juryordningen er godt innarbeidet i folks rettsbevissthet og den har lange tradisjoner i norsk rett.

CONTRA:

- Juryordningen gir ingen begrunnelse for sitt resultat og uten begrunnelse er det ikke mulig å få juryens rettsanvendelse prøvet ved anke til Høyesterett. En manglende begrunnelse gjør det også vanskelig å senere ta stilling til om det er grunnlag for gjenopptakelse av saken. Dette er kanskje det mest sentrale argument mot ordningen slik den er nå.
- Avgjørelsen av skyldspørsmålet kan innebefatte vanskelige juridiske spørsmål og kompliserte bevisemaer, som ikke alltid er like lett å ta stilling til uten juridisk bakgrunn.
- Juryordningen skaper prosessuelle problemer.
- Juryordningen er svært ressurskrevende.

Problemstillingen for de diskusjoner som har vært omkring juryordningen har ikke vært om lekmandsdeltagelsen skal fjernes, men på hvilken måte og i hvilket omfang lek menn skal delta. Derfor vil jeg drøfte juryordningen opp mot bruken av stor meddomsrett.

En fellesnevner i jurydebatten er at man ønsker å tilstrebe en rettferdig og best mulig prosessordning, med flest mulig riktige resultater. Jeg vil i denne fremstillingen drøfte om dagens juryordning virkelig er den beste formen for lekmannsinnslag i norsk

strafferettspleie. Dette vil jeg forsøke å gjøre ved en gjennomgang og drøftelse av juryordningens fordeler, ulemper sammen med de hypoteser og erfaringer som er trukket opp i teori og praksis. Hvordan kan fagdommere og lekfolk spille sammen for å gi en mest mulig betryggende behandling av straffesaker med størst mulig rettssikkerhet?

For å se ting i sammenheng, vil fremstillingen også omfatte noe historie om innføringen og bakgrunnen til juryordningen. I den forbindelse vil jeg trekke frem de debatter/argumenter som har regjert underveis i tidens løp omkring temaet. Har det skjedd en utvikling?

Jeg vil også komme inn på hvordan reglene om ordningen er i dagens strafferettspleie. I tillegg vil jeg gi en kort oversikt over hvordan rettsstillingen er på området i de øvrige nordiske landene, for å se om Norges ordning skiller seg vesentlig fra disse.

I norsk rett brukes jury kun i straffesaker. Bruken av lekfolk er dessuten langt større i straffesaker enn i sivile saker. Lekmannsinnslaget i sivile saker holdes derfor utenfor denne fremstillingen.

1.2 Rettskilder og metode

Det er etter mitt syn naturlig å nevne de erfaringer og forskningsresultater man har generelt omkring meddommere, da både jury- og meddommerordningen er underkategorier til lekdommersystemet. Når det gjelder forskning så er det grunn til å merke seg at det finnes en god del materiale omkring meddommerordningen, i motsetning til hva det gjør om juryordningen². På tross av at det finnes lite eller ingen forskning omkring juryen, så er det en del spredte vitnesbyrd fra deres arbeid. Dommere, jurymedlemmer og advokater har uttalt seg om sine erfaringer. Særsilt kan nevnes de undersøkelser pensjonert lagdommer Lars-Jonas Nygaard (lagdommer ved Borgarting lagmannsrett 1988-2002) har foretatt. Førsteamanuensis og mangeårig jurymedlem Leif Petter Olaussen har også skrevet om

² Den Norske Advokatforening, temahefte nr. 68 1999, *Juryordningen*, s. 10.

noen av sine erfaringer som medlem i juryen. Jeg vil trekke inn en del av Nygaards og Olaussons momenter.

I tillegg til dette er de lover som regulerer ordningen, forarbeidene til disse og juridisk teori viktige rettskilder på området.

I praksis brukes begrepene jury og lagrette om hverandre. Det vil jeg også gjøre her, selv om lagrette er straffeprosesslovens terminologi.

1.3 Problemstillingens aktualitet

I lys av blant annet de mange omdiskuterte straffesaker den siste tiden, har debatten om juryordningen igjen blusset opp. Særlig kan nevnes Orderud-saken (Rt. 2002 s. 1717) og NOKAS-saken (Rt. 2007 s. 1056) og i forbindelse med voldtektssaker.

Fra politisk hold er det et ønske om en så effektiv, og sikker behandling av straffesaker som mulig. Dette er bakgrunnen til justisdepartementets høringsnotat om hurtigere behandling av straffesaker fra september 2006.

Justisdepartementet uttaler i notatet at de ønsker å opprettholde ordningen med jury. Det legges da særlig vekt på den demokratiske kontroll ordningen gir og de lange tradisjoner den har. Samtidig påpekes det på s. 30 i høringsnotatet; ”...juryordningen bør evalueres med jevne mellomrom, ...svakheter ved ordningen bør søkes avhjulpet, ...det kan være hensiktsmessig å justere virkeområdet for ordningen”.

Departementet ønsker å beholde hovedtrekkene ved dagens ordning, men foreslår å innskrenke bruken av den. Det foreslås at dagens vilkår for jurybehandling skal suppleres med et vilkår om at tingretten skal ha idømt, eller påtalemyndigheten vil påstå, fengsel i mer enn fire år, forvaring eller særreaksjoner etter straffeprosessloven § 2 nr. 1.

Det foreslås videre at tiltalte selv skal kunne velge bort behandling med jury. Det drøftes også om det er mulig å få en ordning hvor man kan få større klarhet i hva som ligger til grunn for rettens avgjørelse. Et alternativ er at det innføres en plikt om begrunnelse for juryens avgjørelse av skyldspørsmålet, men departementet mener her at mothensynene gjør seg sterkere gjeldende. Alternative muligheter til dette drøftes derfor under punkt 6.7, hvor

blant annet muligheten for lydopptak av rettsformannens foredrag nevnes. På den måten kan innholdet dokumenteres. Det foreslås også at saker om grov korrupsjon skal unndras fra jurybehandling og at dagens ordning med utskyting av lagrettemedlemmer skal oppheves.

Justisdepartementet tar **ikke** stilling til om bruk av jury er en mer betryggende avgjørelsesform enn stor meddomsrett. De fleste av høringsinstansene mener det er lite tilfredsstillende at departementet i høringsnotatet ikke legger opp til en debatt om juryordningen, når reformen vil innebære omtrent en halvering av antall straffesaker for lagretten. Agder lagmannsrett uttaler om dette i sin høringsuttalelse på s. 2:

”Man bør ikke gjennomføre en reform som mer enn halverer antallet jursaker uten en vurdering av hvilken behandlingsform som best ivaretar hensynet til rettssikkerheten og andre viktige verdier domstolsbehandlingen av straffesaker skal ivareta”.

Justisdepartementets forslag er nå under behandling og debatten pågår for fullt blant fagfolk og andre engasjerte.

I Aftenposten den 15. juni 2007 kunne man lese at Høyre mener juryordningen må gjennomgå. I den forbindelse har nåværende partileder for Høyre Erna Solberg, nedsatt et utvalg bestående av blant annet professor Johan Giertsen, advokat John Christian Elden og Høyres justispolitiske talskvinne Elisabeth Aspaker. Høyre ønsker med dette å finne fremtidens juryordning. Utvalget skal være ferdig i januar 2008. Dette viser igjen at problemstillingen er aktuell.

2 JURYENS BAKGRUNN OG Plass I RETTSSYSTEMET

2.1 Innledende bemerkninger

Juryordningen har vært et viktig innslag i vår strafferettspleie i over 100 år. Den er av mange blitt betraktet som en garanti for en betryggende og demokratisk behandling av straffesaker.

Men ordningen har også sine svake sider og er blitt, og blir, vurdert løpende. Særsilt kan nevnes den grundige gjennomgang og kritikk systemet fikk i forbindelse med to-instansreformen som ble innført i 1993.

For å forstå hvorfor vi igjen i 2007 diskuterer og vurderer juryordningen, og for å se sammenhengen i den utviklingen som har skjedd, kan det tas et tilbakeblikk på den historiske utviklingen og bakgrunnen til den ordning vi har i dag.

Hva er lovgivers intensjoner for å beholde juryordningen - er det noen fellestrekk som går igjen? Er det noen nye argumenter som kommer til eller er det de samme argumentene som trekkes frem fra gang til gang? I så fall, får de etter hvert en annen betydning i kraft av tidens og samfunnets generelle utvikling, og har vektleggingen av de ulike hensyn endret seg?

2.2 Historikk³ - Innføringen og utviklingen av juryordningen i Norge

2.2.1 Tiden frem mot straffeprosessloven av 1887

Tidlig på 1800-tallet var det en gjengs oppfatning rundt om i Europa at juryen virket som en beskyttelse av den personlige frihet mot regjeringsmakten. Den var en slags motpol til embetsverket og et ledd i den politiske kampen for folkestyre.

³ NOU 2002:11 "Dømmes av likemenn".

Etter den franske revolusjonen (1789 – 1799) inntok nesten hele Europa juryinstitusjonen.

I Norge kom diskusjonen om hvorvidt man også her til lands skulle ta i bruk juryen særlig på spissen rundt 1840. Bakgrunnen til det var den store oppmerksomheten temaet ble viet i sentrale politiske miljøer i Europa. Dette påvirket selvfølgelig også de norske politiske miljøene.

Det gikk noen år før regjeringen i 1853 nedsatte en kommisjon som skulle utarbeide en ny straffeprosesslov, etter en henstilling fra Stortinget. Dette var den første av mange kommisjoner, henstillinger m.m fra både Storting og regjering. Alt arbeidet antydte at juryordningen nå ville komme i norsk straffeprosess.

Men da den nye straffeprosessloven ble vedtatt i 1866, var den kun en fullstendigjørelse og videreførelse av den gamle loven. Stortinget mente at tiden ennå ikke var inne for et jurysystem. Selvfølgelig til stor skuffelse for juryordningens tilhengere.

Det skulle gå 15 år før spørsmålet igjen kom opp i 1881. Spørsmålet var på denne tiden partikonstituerende i Norge. Venstre bygde sitt program på folkelig deltakelse i strafferettspleien via jury, mens Høyres prinsipper var basert på tilliten til embetsmennene.

Det ble som følge av 43 stortingsrepresentanters fremleggelse av en tidligere odelstingsbeslutning fra 1862, som et privat forslag, på ny nedsatt en kommisjon som skulle drøfte emnet. Skulle vi nå få innført juryordningen i vårt rettssystem?

Kommisjonen avga sin innstilling i 1885 til Stortinget. Justisdepartementet nedsatte en komité som bearbeidet forslaget.

Forslaget om bruk av jury i de norske domstoler ble vedtatt og den nye straffeprosessloven ble sanksjonert 1. juli 1887.

Juryen ble altså introdusert i Norge i 1887, men ikke uten en viss motstand fra opposisjonen.

Som i resten av store deler av Europa, ble juryen innført som ledd i den politiske kampen for folkestyre og mot embetsmannsveldet også her til lands. Den baserte seg da hovedsakelig på det engelske mønsteret, som var et forbilde for juryforkjemperne.

Alle saker som kunne medføre strengere straff enn tre års fengsel (unntatt grove tyverier og innbrudd, samt forsøk på slike forbrytelser), skulle nå behandles av en jury, jfr. strpl. 1887 § 19. Mindre saker ble godtatt behandlet av en meddomsrett, fordi en jurydomstol var et for ressurskrevende system der. Det står i jurykommisjonens innstilling av 1885, som lå til grunn for loven:

”Men meddomsmannsretter over hele linjen kunne kommisjonen langt fra anbefale, at den heller måtte tilråde utsettelse av den hele sak til bedre tider. Ti ett er å benytte det ufullkomne, hvor omstendighetene gjør det umulig å anvende det beste; et annet er å oppstille det som mønsterform.”⁴

Den konservative opposisjonen ønsket i stedet bare bruk av store meddomsretter. Høyre gikk prinsipielt inn for at Regjeringens lovforslag ikke skulle vedtas ved behandlingen i Stortinget. Subsidiært gikk de inn for at regjeringen skulle utarbeide et lovforslag til ny straffeprosesslov som bygget på anvendelsen av meddomsmenn.⁵

Men meddomsrettsforslaget møtte motstand fra juryforkjemperne.

De tvilte på lekdommernes gjennomslagskraft dersom de skulle sitte sammen med fagdommerne i ett kollegium. Det ble bygget en teori om at den mest fornuftige kompetansedelingen mellom fagdommere og lekdommere var når man hadde en jury og ikke en meddomsrett. Lagretten var best egnet til å vurdere bevis, samt å foreta skjønsmessige vurderinger, for eksempel om en handling er uaktsom eller ei. Dommerne var de beste til å forstå og tolke loven. Derfor skulle lagmannen gi juryen sin rettsbelæring.

⁴ Jurykommisjonens innstilling av 1885, s. 502.

⁵ Jfr. Indst. O. II-1887 s. 194 og Ot. forh. 1887, s. 789.

Dommerne var også de mest kompetente til å utmåle straff. Blandingen av fagdommere og lekdommere i ett fellesskap ble derfor sett på som et svakhetsledd ved meddomsrettssystemet.

Straffeprosessloven av 1887 ble i en lang periode betegnet som ”juryloven”. Et symbol på hvor stor vekt det ble lagt på denne ordningen.

2.2.2 Tiden frem mot straffeprosessloven av 1981

Vedtakelsen av loven i 1887 medførte ikke at debatten om juryordningen var avsluttet. Tvert i mot.

Debatten kom fra tid til annen stadig frem i lyset. Dette førte til en del endringer etter hvert som tiden gikk. Den første endringen kom ved gjennomføringen av lov av 24. juni 1933 nr. 6. Med denne loven ble grensen for jurybehandling hevet fra saker som kunne medføre strengere straff enn fengsel i tre år, til fem år. I tillegg ble alle brudd på straffelovens kapittel 24 og 26, om tyveri og bedrageri mv., unntatt fra behandling med jury.

Ved lovendringen i 1933 fikk fagdommerne også kompetanse til å tilsidesette en frifinnende jurykjennelse, dersom de fant det utvilsomt at tiltalte var skyldig, jfr. strpl. 1887 § 358 første ledd siste punktum. Tidligere hadde de kun hatt kompetanse til å tilsidesette en fellende kjennelse. (Til sammenlikning stilles det i loven av 1981 § 376 a første ledd, krav om at en slik avgjørelse må være enstemmig. Dette i motsetning til 1887 loven.)

Hensynet og bakgrunnen til denne endringen, var jfr. Ot.prp. nr. 60 (1933) s. 1 første spalte, at: ” ...det i de senere år har forekommet mislige lagrettekjennelser og at det har gjort sig gjeldende bevisste tendenser til å sette hensyn til lov og rett tilside for politiske og klassemessige hensyn”. Jfr. Ot.prp. nr. 26 (1933) s. 1 andre spalte, viste det seg også en rekke eksempler på ”...lagrettekjennelser, som, til tross for at de tiltaltes skyld har måttet fremstille sig som helt utvilsom, har kjent tiltalte ikke skyldig, åpenbart som følge av at

lagretten har latt sig bestemme av utenforliggende hensyn av politisk eller følelsesmessig art... ”.

Dette var en viktig endring med tanke på formålet og ønske om å tilstrebe flest mulig riktige avgjørelser. At en jury frifinner eller domfeller en tiltalt på bakgrunn av egne synspunkter og holdninger fremfor den skrevne lov, er både uforutsigelig og uholdbart for en rasjonell strafferettspleie.

Et velkjent eksempel fra rettspraksis på at juryen frifinner på grunn av motvilje mot loven, er saken mot Arnulf Øverland i 1933. Han ble tiltalt for overtredelse av straffelovens § 142 (blasfemibestemmelsen). Opprinnelsen til saken var Øverlands uttalelser under et foredrag med tittelen: ”Kristendommen – den tiende landeplage”. Juryen frifant Øverland, på tross av at loven pekte i motsatt retning.

Selv om de fleste i ettertid vil si seg enig i at domfellelse av Øverland ville vært uheldig, så skal allikevel en lov oppheves ved ny lov og ikke ved uforutsigbare jurykjennelser.

I tiden etter den annen verdenskrig, ble det i tilknytning til landssvikoppgjøret gjort noen unntak fra hovedregelen om jurybehandling i lagmannsretten. Dette gjaldt i enkelte spesielle sakstyper. Opprinnelig avgjorde juryen skyldspørsmålet i alle ankesaker for lagmannsretten. Unntakene gjaldt landssviksaker, prissaker og i en periode også militære straffesaker. I disse typer saker ble både skyldspørsmål og straffespørsmål avgjort av en meddomsrett med tre fagdommere og fire lekdommere. Begrunnelsen for denne ordningen var at saksbehandlingstiden ble kortere og at lekdommerne fikk innflytelse på straffeutmålingen. Man ville også få godt gjennomarbeidede domsgrunner, som til en viss grad kunne være av historisk interesse. Det ville i tillegg gi Høyesterett et til dels bedre grunnlag for å prøve straffeutmålingen og gi et godt grunnlag for Høyesterett til å avklare prinsipielle spørsmål.

Under forberedelsen av straffeprosessloven av 1981, gikk Straffeprosesslovkomiteen (dvs. alle medlemmene unntatt ett) inn for å oppheve juryordningen til fordel for stor meddomsrett i lagmannsrettssaker.

De tok følgende utgangspunkt:

”De forhold som i sin tid gjorde juryen til en politisk merkesak, hører i dag fortiden til. Når man nå skal gi en ny straffeprosesslov, må man på fritt grunnlag vurdere hvilket system som virker best under nåtidens forhold. I den tid som er gått siden straffeprosessloven ble vedtatt, har man også vunnet erfaringer med begge systemer for legmenns deltakelse i strafferettspleien. I motsetning til hva som er forholdet i England, har juryen heller ikke en slik tradisjon i norsk rett at historiske pietetshensyn bør spille noen nevneverdig rolle ved vurderingen.”⁶

Flertallet mente at en stor meddomsrett burde avgjøre både skyld- og straffespørsmålet i alle saker for lagmannsretten, jfr. straffeprosesslovkomitéens innstilling (1969) side 87-90. De hevdet at en stor meddomsrett ville føre til at man fikk et tettere samarbeid mellom lekdommere og fagdommere som ville medføre de beste garantier for en saklig og allsidig overveid, korrekt juridisk avgjørelse. En begrunnet avgjørelse ville være enklere å forholde seg til for alle berørte parter og kunne være av stor betydning for en eventuell senere begjæring om gjenopptakelse.

Videre hevdet komiteens flertall at kompetansedelingen mellom juryen og fagdommerne reiste mange prosessuelt vanskelige spørsmål. Det kunne være fare for at en jury i enkelte saker bygget sin avgjørelse på ukorrekt rettsanvendelse. Man hadde ingen garanti for at juryen oppfattet rettsbelæringen korrekt.

Dessuten var juryen en fare for såkalt ”jury nullification”. Det vil si juryens ubegrunnede avgjørelse kunne være basert på sympati den ene eller den andre vei fremfor lovens ord. Et eksempel her er igjen saken mot Arnulf Øverland som nevnt ovenfor.

⁶ Jfr. Straffeprosesslovkomiteens innstilling (1969) s. 81.

Mothensynene som gjorde seg gjeldende mot stor meddomsrett var blant annet at juryen sikret anonymitet. I tillegg så var det ved bruk av jury ingen fare for at fagdommerne overkjørte lekdommerne. Til dette svarte flertallet i komiteens innstilling:

”Et slikt argument har tapt meget av sin vekt i kraft av den sosiale og kulturelle utviklingen som har funnet sted i vårt samfunn etter at straffeprosessloven ble vedtatt.”⁷

Til fordel for juryen ble det også hevdet at siden dens avgjørelse er ubegrunnet, kunne kjennelsen avsies umiddelbart i tilknytning til hovedforhandlingen. Mindretallet mente flertallet overvurderte fordelene med begrunnelse for avgjørelsen av skyldspørsmålet. Videre at juryen var den beste måten å ivareta tiltaltes interesser og de var minst like kompetente som en stor meddomsrett til å treffe avgjørelser av skjønnsmessig karakter.

Men flertallet mente mothensynene ikke veide tungt nok til å opprettholde juryordningen og flesteparten av høringsinstansene støttet komiteens forslag, da de avga sin innstilling i 1969. Blant argumentene til de høringsinstanser som ønsket å oppheve juryordningen, ble det særlig fremhevet at kompetansefordelingen mellom lagretten og fagdommerne var vanskelig å praktisere og det kunne lett oppstå misforståelser vedrørende lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet. En annen vesentlig ulempe var lagrettens manglende begrunnelse for sitt ”ja” eller ”nei”. De begrensede muligheten for kontroll av lagrettens kjennelse ble også nevnt.

I tillegg til bred støtte blant høringsinstansene som uttalte seg, syntes det i den offentlige debatt også å være positivitet i forhold til en eventuell avskaffelse av juryen.

Men justisdepartementet og justiskomiteen stilte seg bak komiteens mindretall og de færreste av høringsinstansene som ønsket å videreføre systemet med jurybehandling for de saker som bringes inn for lagmannsretten i første instans.

⁷ Jfr. Straffeprosesslovkomiteens innstilling (1969) s. 83.

Det ble lagt avgjørende vekt på at juryordningen sørget for lekdommernes sterke stilling i strafferettspleien. Det ble fremhevet at juryen gjennom mange år har vært og fortsatt er en så viktig del av vårt folkestyre, at dersom man vil gå til det skritt å oppheve den bør det påvises at ordningen har hatt skadevirkninger.

Videre ble det hevdet at ved meddomsrettsordningen var det større fare for at lekdommerne ble overkjørt av fagdommerne ved eventuelt felles rådslagninger, slik at lekdommerelementet ikke kom til sin fulle rett. En jury var også den sterkeste garanti mot uriktige fellelser. Dette var basert på flere forsvareres lange erfaringer. Argumentet om at juryen ikke gir noen begrunnelse for sin avgjørelse var således ikke nok til å fjerne ordningen.⁸ Justiskomiteens hensyn var de samme. I deres konklusjon heter det:

”Etter ei samla vurdering har komiteen kome til at juryordninga bør halde fram. Det har vore eit tungtvegande moment for komiteen at juryordninga nå har vore i bruk i nær på 90 år og representerer ein viktig del av vårt folkestyre. Komiteen er klar over at dette siste moment også kunne blitt ivaretatt ved at lekfolk kom inn med fleirtall i ein stor meddomsrett. Men juryordninga har etter komiteen sitt syn verka godt, er vel innarbeid og har ikkje hatt slike påviselege skadeverknader at det skulle gi grunn for oppheving.”⁹

Juryordningen ble derfor med noen få justeringer opprettholdt i straffeprosessloven av 1981. Etter straffeprosessloven av 1887 var hovedregelen at alle saker som hadde en øvre strafferamme på 5 år skulle behandles av en jury. Også landssviksaker og kompliserte økonomiske saker. Dette ble opprettholdt slik 1981 loven opprinnelig lød. Unntatt var tilfeller som gjaldt overtredelse av straffeloven kapittel 24 og 26 (tyveri, bedrageri m.v) eller dersom siktede var under 18 år og påtalemyndigheten ikke vil påstå strengere straff enn fengsel i 2 år, og de saker hvor siktede gav en uforbeholden tilståelse.

⁸ Ot.prp. nr. 35 (1978-79) s. 32-33.

⁹ Inst. O. nr. 37 (1980-81) s. 4 andre spalte.

2.2.3 Viktige endringer i straffeprosessloven av 1981

Gjeldende straffeprosesslov er av 22. mai 1981 nr. 25. Ved lov av 14. juni 1985 nr. 71, ble den satt i kraft fra 1. januar 1986 (etter straffeprosessloven 1981 § 463 skulle loven tre i kraft fra og med den dato som ble bestemt ved særskilt lov). Både før og etter ikrafttredelsen av loven, har det med jevne mellomrom blitt gjort noen innhogg i reglene om juryordningen.

De viktigste endringene kan kronologisk oppsummeres slik:

- *Lov av 14. juni 1985 nr. 71*

Før ikrafttredelsen av loven ble det innført unntak for jurybehandling av spionsaker av hensyn til hemmelighold i slike saker. Det ble også bestemt at lydbåndopptak av rettsformannens foredrag skulle oppheves jfr. Innst. O. ikrl. S. 22-23 og 35-36. I disse sakene skulle lagmannsretten nå settes som meddomsrett.

- *Lov av 8. juli 1988 nr. 70*

Neste innskrenkning av juryens kompetanse kom i 1988. Saker om uaktsomt drap ved motorvogn ble unntatt fra jurybehandling og overført til herreds- eller byretten.

Hovedbegrunnelse: Man så tendensen til at juryen la en aktsomhetsnorm til grunn som ikke samsvarte med gjeldende rett og de var tilbakeholdende med å kjenne tiltalte skyldig i slike saker.

- *Lov av 16. juni 1989 nr. 64*

En del av voldssakene etter strl. §§ 228 og 229 ble flyttet fra lagmannsretten til herreds- eller byretten. Dette ble gjort ved at strafferammen for lagmannsrettsbehandling ble hevet

fra fem til seks år. Bakgrunnen for endringen var i første rekke hensynet til hurtigere behandling av disse sakene. Justiskomiteen tok under behandlingen av denne saken også opp spørsmålet om jurybehandling eller meddomsrett i lagmannsretten. Komiteen uttalte i Inst. O. nr. 49 (1988-89) s. 3:

”...Komiteen vil således be departementet vurdere erfaringene med stor meddomsrett nærmere, og deretter overveie å fremme forslag om – generelt eller for enkelte sakstyper – å overføre også avgjørelsen av skyldspørsmålet til stor meddomsrett. Komiteen vil understreke at behovet for å bekjempe økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet især aktualiserer en revurdering av gjeldende juryordning.”

- **Lov av 16. juni 1989 nr. 68**

Ved fornyet behandling av en sak, skal lagmannsretten settes med to fagdommere og tre meddommere. Forslaget hadde sitt utspring i en diskusjon i tilknytning til et forslag om å styrke domstolenes kompetanse i saker om alvorlig økonomisk kriminalitet.

I tillegg ble det bestemt at i saker hvor fagdommerne satte juryens kjennelse til side i medhold av strpl. §§ 328 og 330 skulle retten ved fornyet behandling settes som meddomsrett. Begrunnelsen for endringen var:

*”Dette er saker som allerede er behandlet av lagmannsretten og hvor opphevelsen av juryens kjennelse trekker i retning av at saken egner seg bedre for meddomsrett.”*¹⁰

Det samme gjaldt ved fornyet behandling – også der står man overfor en andregangsbehandling.

¹⁰ Inst. O. nr 106 (1988-89) s. 5 første spalte.

- *Lov av 11. juni 1993 nr. 80, to-instansreformen.*

To-instansreformen trådte i kraft 1. august 1995. Skyldspørsmålet skulle nå kunne prøves i to instanser. De sentrale endringer fremgår av strpl. §§ 5 og 6: alle saker skal behandles i tingretten som første instans og lagmannsretten er ordinær ankeinstans. Det vil si at alle saker som tidligere begynte direkte i lagmannsretten (de saker som tradisjonelt har vært ansett som de mest alvorlige straffesaker, som drap, voldtekt og andre grove sedelighetsforbrytelser, grove narkotikaforbrytelser og grove ran), blir nå først behandlet med meddomsrett i tingretten, jfr. strpl. § 276. Dersom det ankes settes lagmannsretten med jury eller meddomsrett. (Se nærmere under punkt 2.3.4).

Flertallet i to-instansutvalget kritiserte også juryen sterkt ved sin gjennomgang av ordningen. De ønsket å erstatte juryen til fordel for stor meddomsrett. Mindretallet (forsvarerrepresentanten) ønsket å beholde juryordningen.

Flertallets syn kan oppsummeres i fem hovedpunkter:¹¹

1. En meddomsrett vil gi en begrunnelse for sitt domsresultat.
2. Meddomsrettssystemet gir en god mulighet for et godt samarbeid mellom lekdommere og fagdommere.
3. Meddomsrettssystemet innehar færre prosessuelle ulemper enn juryordningen.
4. Det vil bli en enhetlig behandling av alle anker til lagmannsretten vedrørende bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet.
5. En ordning med meddomsrett vil være tidsbesparende og mer økonomisk enn hva juryordningen er.

¹¹ NOU 1992:28 s. 99.

Mindretallets syn kan oppsummeres i åtte hovedpunkter:¹²

1. En avskaffelse av juryordningen vil være et brudd med en del av vårt folkestyre med lang tradisjon.
2. Lekmenns innflytelse vil bli svekket.
3. Juryordningen gjør at det stilles krav til påtalemyndigheten og forsvarere – de må presentere saken på en måte som lekmenn forstår.
4. Rettsformannens foredrag for åpen rett vil bortfalle.
5. Ved dissenser under en meddomsrettsordning ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, vil dette fremgå i begrunnelsen av dommen. Dette vil være en belastning for tiltalte som er frifunnet under dissens.
6. Juryordningen skaper større sikkerhet for uriktige fellelser i forhold til en meddomsrett.
7. Juryordningen sikrer at det vil være en oppdeling av skyldspørsmålet og straffespørsmålet.
8. Selv om enkeltavgjørelser kritiseres gir ikke disse noen grunn til å avskaffe et system som fungerer godt.

Jeg kommer nærmere inn på to-instansutvalgets bemerkninger om juryordningen under kapittel 4.

¹² NOU 1992:28 s. 110.

3 GJELDENDE RETT

3.1 Når skal en sak behandles for en jury? De to lekdommerformer

Norge gjør i forhold til de fleste andre land stor bruk av lekdommere i strafferettspleien. Vi har to måter lekmenn kan delta på:

1. I meddomsrett
2. I lagrette/jury

Alle straffesaker begynner i **tingretten**, jfr. strpl. § 5. I straffesaker som går for tingretten, er hovedregelen at retten alltid skal settes med to meddommere og en fagdommer under hovedforhandlingen, jfr. Strpl. § 276 (1). Ved særlig omfattende saker eller dersom andre særlige grunner foreligger, er det adgang for at retten settes som forsterket rett, med to fagdommere og tre meddommere, jfr § 276 annet ledd. Det fremgår av ordlyden at dette kun gjelder saker som er ”særlig omfattende” eller dersom ”særlige grunner” foreligger. Det vil si at dette kun er et unntak fra hovedregelen i første ledd. Det fremgår også av forarbeidene at dette kun er ment som en snever unntaksregel.¹³

Meddommerne har samme kompetanse som fagdommeren, ved vurderingen og avgjørelsen av de spørsmål saken reiser. Det betyr i praksis at fagdommeren kan bli overstemt. Tingretten må begrunne sin avgjørelse av skyldspørsmålet og straffespørsmålet (straffeutmålingen), jfr. strpl. § 39 og § 40 annet til femte ledd, i motsetning til en avgjørelse tatt av en jury.

Også i **lagmannsretten** er hovedregelen behandling med meddomsrett. Men retten kan også settes med kun fagdommere, jfr. strpl. kap. 23 § 332 og med *jury (lagrette)*, jfr. strpl. kap. 24 § 352 første ledd.

¹³ Ot. Prp. Nr. 78 (1992-93) s. 79.

Ved anke over lovanvendelse, saksbehandling og straffeutmåling for handlinger som kan medføre fengsel i *mindre* enn seks år (begrenset anke), settes retten med bare fagdommere. Ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for forhold som kan medføre fengsel under seks år, og ved straffeutmåling som kan gi *mer* enn seks år, settes retten med tre fagdommere og fire meddommere.

Reglene om når lagmannsretten skal settes med *lagrette (jury)*, står i straffeprosesslovens kapittel 24. Jury benyttes kun ved saker som lagmannsretten behandler som første ankeinstans.

Som hovedregel skal saken behandles med lagrette hvis det ankes over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet (fullstendig anke), for forhold som kan gi fengselsstraff i mer enn seks år, jfr. strpl. § 352 første ledd. Den overveiende del av lagrettesakene gjelder drap (strl. § 233), voldtekt (strl. § 192), grov narkotikaforbrytelse (strl. § 162 andre og tredje ledd) og grovt ran (strl. § 268). Pengeforfalskning (strl. § 174 flg.) og mordbrannaker (strl. § 148) forekommer også med jevne mellomrom.

Selv om strafferammen overstiger seks år, er det i tre kategorier saker gjort unntak fra lagrettebehandling jfr. strpl. § 352, annet ledd:

1. i saker hvor tiltalen gjelder overtredelse av straffelovens kapittel 8 eller 9 (om rikets sikkerhet m.v)
2. i saker hvor den tiltalte var under 18 år da forbrytelsen ble begått og påtalemyndigheten ikke vil påstå eller det ikke er idømt fengsel i mer enn 2 år
3. i saker som skal behandles på nytt fordi fagdommerne har satt juryens kjennelse til side

Disse sakene skal behandles for meddomsrett.

For at juryen skal kunne kjenne tiltalte skyldig, trengs minst syv av i alt ti stemmer (kvalifisert flertall). Stemmetallet skal ikke i noe tilfelle opplyses, jfr. strpl. § 372.

Juryen begrunner ikke sin avgjørelse. Lagretten avsier kjennelsen med enten ”Ja med flere enn seks stemmer” eller bare med ”Nei”. Strpl. § 40 første ledd bestemmer at domsgrunnene for skyldspørsmålet bare skal bestå i en henvisning til kjennelsen. Dersom tiltalte blir kjent skyldig, foretar fire av lagrettens medlemmer (ordføreren + tre uttrukne medlemmer av lagretten) straffeutmålingen sammen med tre lagdommere.

Fagdommerne kan sette både frifinnende og fellende kjennelser til side – frifinnende når retten enstemmig finner det ”utvilsomt” at tiltalte er skyldig jfr. strpl. § 376 a, fellende når flertallet av rettens medlemmer ”finner at det ikke er ført tilstrekkelig bevis for hans skyld” jfr. strpl. § 376 c.

Ved en eventuell tilsidesettelse skal saken behandles på nytt med nye dommere og da settes lagmannsretten som meddomsrett, jfr. strpl. § 376 a første ledd annet pkt. og strpl. § 376 c annet pkt.

3.2 Juryens sammensetning

Fra og med 1. juli 2007 trådte det i kraft en del endringer i reglene om valg og uttaking av lekdommere, jfr. Ot.prp. nr. 22 (2006-2007). Utvalget som jobbet med endringsloven skulle vurdere og ta stilling til *”hvilke prinsipper som bør ligge til grunn for utvelgelsen av lekdommere, samt forslag til forenkling og modernisering av reglene for valg og uttaking av lekdommere.”*¹⁴

Formålet med de endringer som ble gjort var blant annet å gjøre utvalgene av lekdommere mer representative og gi mer oversiktlige regler om valg og uttaking.

Lagrettemedlemmer og meddommere velges hvert fjerde år, jfr. domstolloven § 66 (tidligere § 64). For å få like mange av hvert kjønn med i den enkelte sak er det ett utvalg for kvinner og ett for menn jfr. dstl. §§ 64 og 65. Disse trekkes ut ved loddtrekning til den enkelte sak, jfr. dstl. § 85 flg.

¹⁴ Ot. Prp. nr. 22 (2006-2007).

Domstolloven stiller visse krav til hvem som kan opptre som lekdommere. Man må blant annet ha fylt 21 år (før endringsloven trådte i kraft var grensen 18 år), være valgbar til kommunestyre og ha stemmerett. Man må i tillegg være norsk eller nordisk statsborger eller ha vært registrert i det norske folkeregisteret som bosatt i Norge de tre siste årene. Det er krav om at man må forstå og snakke norsk. Det stilles også krav til lekdommernes lovlydighet.

Det kan sies å være to prinsipper som bør legges til grunn for at lekdommerinnslaget i norsk rettspleie skal fungere best mulig:

- 1) De utvalgte bør være en representativ del av velgermassen i forhold til alder, kjønn, bakgrunn osv. (Et representasjonsprinsipp).
- 2) De som skal opptre som lekdommere bør derfor være valgt ut med tanke på at de har de rette forutsetninger for å utføre et slikt ansvarsfullt verv. (Et kvalifikasjonsprinsipp).

Andenæs mener det er det andre punktet vår lov i *utgangspunktet* bygger på,¹⁵ men man må kunne si at begge prinsippene er viktig for å få en god og variert sammensetning fra alle samfunnslag.

I domstolloven av 13. august nr. 5 1915 står det i § 76 første ledd hvilke kriterier som skal legges til grunn for utvelgelsen av jurymedlemmer (før endringsloven):

”Til lagrettemedlemmer og meddommere bør bare vælges folk, som paa grund av sin retsindighet, dygtighet og selvstændighet ansees for særlig skikket til hvervet, og som ikke paa grund av utilstrækkelig kjendskap til det norske sprog eller av andre aarsaker vil ha vanskelig for at opfylde de pligter, som hvervet fører med sig.”

¹⁵ Johs. Andenæs, *Norsk straffeprosess Bind I*, s. 124, 3. utg. 2000.

Dette kvalifikasjonskravet bygger på § 48 i straffeprosessloven av 1887 som er omtrent likelydende.

Det finnes få prinsipielle drøftelser om bestemmelsens innhold i forarbeidene til domstolloven. Jurykommisjonen fra 1885 påpekte i sin innstilling til straffeprosessloven på s. 528 at ” *det vil være Kommunernes Ære at sende sine dueligste og mest anseede Mænd til Lagmandstinget*”. De valgansvarlige måtte med andre ord ha gode personkunnskaper for å klare å plukke ut de best egnede for en jury.

Justisdepartementet har uttalt at ut fra en naturlig språklig forståelse og det som er sagt i forarbeidene, så har lovgiver først og fremst ment det skal være mennesker med en personlig integritet og med kvalifikasjoner *utover det alminnelige* som skal sitte i juryen.¹⁶ På grunn av det store antall lagrettemedlemmer (og meddommere) det er behov for, og da særlig i de større byene, er det nesten umulig å gjennomføre en slik individuell vurdering av hver enkelts egnethet, slik loven forutsetter. Det kan virke som om dagens ordning dreier seg mer og mer bort fra kvalifikasjonsprinsippet. Domstolkommisjonen har uttalt: ”*Det er et problem at det velges meddommere, og herunder lagrettemedlemmer, som ikke oppfyller kravene i domstolloven § 76 (...) En viktig problemstilling blir hvordan man best mulig kan sikre seg at lovens krav blir oppfylt.*”¹⁷

Etter de nye endringene i domstolloven, har den noe kronglete og gammelmodige beskrivelsen av hvordan lekmenn skal velges ut etter dstl. § 76 blitt endret. Det heter nå i dstl. § 67:

”*Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Kommunen skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.*”

Videre heter det i dstl. § 70 første ledd:

¹⁶ NOU 2002:11.

¹⁷ NOU 1999:19, s. 356.

”Den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og forøvrig være personlig egnet til oppgaven.”

I tillegg er det i dstl. §§ 71 og 72 ramset opp hvem som i kraft av sin stilling eller på grunn av sin vandel er utelukket fra å være lagrettemedlem eller meddommer.

Dersom lagretten skal være en garanti for rettssikkerheten er det viktig at de lekmenn som sitter der faktisk er godt nok kvalifisert. Hvis ikke mister juryen noe av den funksjon den er tiltenkt å ha, nettopp som en rettssikkerhetsgaranti.

Det er videre viktig at man blant medlemmene i juryen har et representativt utvalg fra alle samfunnsgrupper med ulik alder, dersom lagretten skal kunne gjenspeile den allmenne rettsoppfatning. Det har blant annet vært et problem med for få medlemmer i lagretten med minoritetsbakgrunn, noe som kan ha betydning for å sikre at alle uansett etnisk bakgrunn får lik behandling i domstolene.

Det må antas at de lovendringer som nå er blitt gjort fører til at formålet om å få mer representative lekdommere oppnås.

I praksis ser man at det etter hvert har blitt lagt større vekt på representasjonsprinsippet når en jury skal settes sammen, selv om kvalifikasjonsprinsippet også skal bli vektlagt.¹⁸

Det er fra tid til annen diskusjoner i det offentlige rom om hvorvidt sammensetningen i lagretten alltid er like god. Det har vært nevnt fra enkelte jurymedlemmer at de ser tegn til mange fordømmende holdninger blant de andre i juryen. Særsilt kan nevnes i voldtektssaker. Mangeårig jurymedlem Ola By Rise uttalte i Dagbladet den 3. juli 2007 på s. 6-7 at mange jurymedlemmer i voldtektssaker kan være svært fordømmende og konservative. Han mener den høye frifinnelsesprosenten kan spores tilbake til at lagretten består av feilfrie, godt voksne mennesker, med konservativt grunnsyn. Forutinntatte holdninger overfor både offeret og tiltalte kommer til syne.

¹⁸ Jfr. NOU 2002:11.

I disse sakene handler det mye om troverdigheten til tiltalte og til offeret. Når man skal vurdere slike saker handler det om moral og grunnholdninger, som vil variere fra jurymedlem til jurymedlem. Alder og bakgrunn vil spille en stor rolle. Undersøkelser viser at det ofte er en relativ høy snittalder på de som sitter i juryen og mange har politisk bakgrunn.¹⁹ I saker hvor moral og holdning er viktig kan det være helt utslagsgivende at det brede lag av folket er representert.

Sammensetningen av lekdommerne er derfor en vesentlig og viktig del av lagretteordningen. Svikter denne delen, kan det gå utover rettssikkerheten til både offer og tiltalte.

Riksadvokat Tor-Aksel Busch sa i en uttalelse til VG den 3. juli 2007 s.7, at han i utgangspunktet ønsker å fjerne juryen i alle typer saker, men spesielt i sedelighetssaker. Han ønsker å innføre stor meddomsrett i stedet. På den måten får man en begrunnelse for avgjørelsen og man kan sikre at juryen ikke vektlegger utenforliggende hensyn.

Etter lovendringene som ble vedtatt ved Ot. prp. nr. 22 (2006-2007) skal kommunene nå kontrollere at utvalgene av lekdommerne er allsidig sammensatt og en representativ del av befolkningen, jfr. dstl. § 73.

3.3 Rettstilstanden i de øvrige nordiske landene

I **Sverige** deltar lekdommere i både tingsrätten (tilsvarer tingretten i Norge) og i hovrätten (tilsvarer lagmannsretten i Norge), organisert etter meddomsrettssystemet. Jury brukes bare ved trykkløshets- og yringsfrihetssaker, men kun dersom både den siktede og den krenkede ønsker det. Professor Christian Diesen ved Stockholms universitet har i boken ”Lekmän som domare”²⁰, kritisk vurdert betydningen av den svenske medvirkningsform og finner lite annet enn politiske grunner for å trekke lekmannsskjønnet sterkere inn i

¹⁹ Se Ot. prp. nr. 22 (2006-2007) pkt. 3.4.

²⁰ Christian Diesen, *Lekmän som domare*, Juristforlaget Stockholm 1996.

straffeprosessen; bevisbedømmelse krever etter Diesens oppfatning først og fremst rettsvitenskapelig innsikt.

I **Danmark** er bruken av juryordningen eller nævningeordningen som det heter på dansk, grunnlovsfestet. Den danske grundloven § 65 stk. 2 bestemmer at lekmenn skal medvirke i rettspleien, og at det fastsettes ved lov i hvilke saker og under hvilke former denne medvirkning skal finne sted. Det skal sies at det dreier seg om et atskillig snevrere utvalg av saker som skal behandles under medvirkning av nævninger, sammenliknet med de saker som er undergitt jurybehandling i Norge.

Hovedregelen er at det kreves jurybehandling av skyldspørsmålet for saker hvor påtalemyndigheten vil påstå en straff på 4 års fengsel eller mer. Dog ikke når dette er en konsekvens av at det skal fastsettes en fellesstraff med en tidligere avsagt dom. En jury skal også delta dersom det er spørsmål om forvaring eller anbringelse i institusjon. Behandling av saker som skal opp for en jury, starter direkte i landsretten, som tilsvarer vår lagmannsrett.

Det finnes unntak fra hovedregelen om jurybehandling hvor påtalen overstiger 4 års straff, blant annet for saker som omhandler særskilt grov økonomisk kriminalitet.

Nævningeordningen i Danmark er som i Norge omdiskutert.

Den danske juristen Jørn Vestergaard argumenterer for lekmenns deltakelse i strafferetten, men mener at juryordningen må reformeres. Han uttaler i sin artikkel ”*Nævningeordningen bliver kun rationel med radikale ændringer*”:

”En moderne strafferetspleje er ... ikke tjent med at opretholde den klassiske nævningeordning, og det har man forlængts indset og taget konsekvensen af i resten af Europa, bortset fra i England og Norge.”²¹

²¹ Jørn Vestergaard, *Nævningeordningen bliver kun rationel med radikale ændringer*, Lov & Ret (Danmark) nr. 1/1992: 7-12.

For Vestergaard er det to punkter som han mener er lekdommernes hovedformål. Det første er å styrke rettsikkerheten, det andre er å styrke demokratiet.

Det ble i 1998 fremmet forslag om endringer i ordningen fra det danske Retsplejerådet. Det viktigste forslaget kan minne noe om den norske to-instansreformen: man ønsket å overføre jurysakene til byretten som første instans, med mulighet for å anke over skyldspørsmålet til lagmannsretten. Juryen skal da også i første instans bestå av seks lekdommere og to fagdommere. Ved en eventuell ankebehandling sier forslaget at det skal være ni lekdommere (det er nå tolv) og tre fagdommere.

Det ble også fremmet forslag om at tiltalte skulle få velge mellom jury og meddomsrett. Dersom tiltalte skal kunne kjennes skyldig i byretten, sier forslaget at det kreves minst fire stemmer fra juryen og én fra fagdommer. I landsretten kreves seks av ni stemmer fra juryen og to av tre stemmer fra fagdommerne. Man ønsker at fagdommere og lekdommere skal votere hvert enkelt tilfelle sammen, på bakgrunn av en gjensidig dialog i ledelse av rettens formann.

Dette forslaget ble som sagt fremmet i 1998. Det danske justisdepartement opplyste da at forslaget foreløpig ble satt på vent.

Justisdepartementet i Norge opplyser nå at de danske reglene om behandling av nævningesaker nettopp er endret.²² Endringene trer i kraft 1. januar 2008.

Nævningesakene skal da begynne i byretten og ikke i landsretten som i dag. Denne endringen innebærer at skyldspørsmålet i motsetning til tidligere kan prøves to ganger, i henholdsvis byretten og landsretten. I tillegg til dette medfører endringen blant annet;²³

- At det innføres felles votering mellom nævninger og fagdommere om skyldspørsmålet, og at avgjørelsen vedrørende skyldspørsmålet skal begrunnes.
- At det i byretten vil medvirke 3 juridiske dommere og 6 nævninger, mens det i landsretten vil medvirke 3 juridiske dommere og 9 nævninger.

²² Jfr. Ot. Prp. nr. 22 (2006-2007).

²³ www.domstol.dk

- At nævninger og dommere vil ha 1 stemme hver.
- At en avgjørelse av skyldspørsmålet som er til tiltaltes ugunst, forutsetter minst 4 stemmer fra nævningene og 2 stemmer fra de juridiske dommerne i byretten og minst 6 stemmer fra nævningene og 2 stemmer fra de juridiske dommerne i landsretten.
- At grove narkotikasaker ikke lenger skal behandles som nævningesaker, men som domsmandssaker.

I en kronikk i Frederiksborg Amtsavis den 6. januar 2007, skriver retspræsident Flemming Schønnemann at reformen vil kunne sikre en mer dyptgående behandling og øke rettssikkerheten i Danmark. Schønnemann mener muligheten til å prøve skyldspørsmålet i to instanser vil bringe nævningeordningen i bedre overensstemmelse med Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen.

Verken **Finland** eller **Island** har juryordning. Finland har kun et svakt innslag av lekdommere mens Island ikke gjør bruk av lekdommere i det hele tatt. Det kan også nevnes at i både Tyskland og Frankrike ble den klassiske juryen avskaffet i henholdsvis 1923 og 1941.²⁴

Sammenliknet med de øvrige nordiske land har altså Norge et sterkt innslag av lekdommere.

²⁴ Lov og rett nr. 1, 2001 s. 17.

4 KJERNEN: ARGUMENTENE PRO ET CONTRA JURYORDNINGEN

4.1 Innledning

I den videre fremstilling tar jeg utgangspunkt i de påstander som oftest har gått igjen om juryordningen, både fra lovgiver og andre sentrale debattanter de ganger ordningen har blitt politisk vurdert. Etter 1970 har dette skjedd to ganger, i 1979 og 1993. Det er disse argumentene som utgjør kjernen i den løpende debatten.

Er alle disse påstander like verdifulle eller er det mulig, ved en avveining, å finne frem til de argumentene som veier tyngst og derav trekke en konklusjon? Jeg vil drøfte påstandene opp mot bruken av en eventuell stor meddomsrett.

Selv om argumentene som følger er listet opp under overskriftene pro og contra juryordningen, er det ikke dermed sagt at det enkelte argument bare taler for eller mot juryordningen. Men det er slik de enkelte argumenter tradisjonelt er blitt fremlagt.

4.2 *Pro* juryordningen

4.2.1 **Juryen gir større garanti for riktige avgjørelser**

Som et sterkt argument *for* juryordningen, i hovedsak anført av folkevalgte og forsvarsadvokater, har vært påstanden om at juryen er en slags garanti for at ”det sunne bondevett” kommer til uttrykk når det skal treffes avgjørelser om skyld eller uskyld. Hvorvidt dette er riktig eller ei er det ingen eksakt viten om. Det kan synes som om de fleste jurister (med unntak av en del forsvarsadvokater), mener at tiltalte får den mest betryggende behandling dersom retten settes som stor meddomsrett.

Andenæs svarte slik når han ble spurt av en jurytilhenger om hva han ville foretrukket dersom han var tiltalt:

*” Hvis jeg var skyldig, ville jeg foretrekke jury. Men hvis jeg var uskyldig ville jeg nok føle meg tryggere med den store meddomsretten. ”*²⁵

Det blir her et spørsmål om hvem som er best egnet til å vurdere bevis. Lekdommerne i lagretten eller en stor meddomsrett?

Når tilhengerne av jurysystemet fremhever at lagretten gir den beste garanti mot uriktige domfellelser, henvises det særlig til to ting:

For det første vil juryen ikke la seg påvirke av dommernes tilbøyelighet til å se en skyldig i enhver tiltalt. Lagretten rådslår jo alene.

For det andre så inneholder vårt system en sikkerhetsventil; fagdommerne kan sette juryens kjennelse til side. Det er en dobbel garanti for uriktig domfellelse. Dersom tiltalte skal kjennes skyldig må altså både fagdommerne og juryen være enige.

I det grunnleggende dokument bak 1887-loven karakteriserte Johan Sverdrup forholdet fagdommer/lekdommer:

” Tingen er, at for Fagdommeren bliver Udøvelsen af hans Dommervirksomhed – som naturligt er – kun altfor let en Vanesag. ... Ved siden af Fagjuristen stiller nu den moderne Proces en Samling af Mænd, valgte lige ud af Folkets Midte. Ved siden af hans esprit de condamnation og Generaliseren stilles disse Mænds Unbefangenhed, deres friske Modtagelighed, deres Interesse netop for den enkelte Sag, til hvis Paadømmelse de kaldes. Ved siden af Dommerne af den ene og samme Borgerklasse, det ene og samme Dannelses- og Kundskapstrin, det ene og samme selskabelige og økonomiske Lag stilles en Kreds af Mænd, tagne ud af alle Livsforhold og alle Samfundslag. Det er juryreformens Tanke, at denne Samling Mænd ganske annerledes sikkert end Fagdommeren skal kunne bedømme og rettelig karakterisere Livets Forhold... Det er

²⁵Andenæs s. 123.

videre Juryreformens Tanke, at disse Mænd til sammen skal have sikrere Forudsætninger end Fagdommeren for at give ethvert Udsagn, Anklagedes som Vidnernes, dets rette Vægt. ”²⁶

Sverdrup bemerker her et viktig hensyn bak juryordningen; nemlig det faktum at for mange fagdommere blir alle saker ”like”. Juryen vil derimot bedømme bevis og utsagn med ”*dets rette vægt.*” De er minst like kompetente til å vurdere livets forhold som fagdommerne.

Det er vanskelig å gi noe fasitsvar på hvilke system som gir den beste garanti mot uriktige domfellelser. Det er lite fakta om hva som forgår i juryens rådslagningsrom og diskusjonen omkring lagrettens bevisvurderinger bærer derfor fort preg av common-sense argumentasjon. Men det finnes enkelte statistikker, undersøkelser og erfaringer fra både tidligere lagdommere og lagrettemedlemmer, som kan danne et lite grunnlag for å si noe om juryens bevisbedømmelse. Kanskje er det også mulig å trekke noen retningsgivende linjer ut fra disse.

4.2.1.1 **Beviskravet**

Det skal nevnes at kravet til bevis i strafferetten er meget strengt. Hovedregelen er at **enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode**. Sannsynlighetsovervekt er ikke nok til å kjenne tiltalte skyldig. Uskyldspresumsjonen skal følges strengt. Prinsippet bygger på lang sedvane og er også nedfelt i internasjonale konvensjoner, jfr. EMK art. 6 nr. 2 og SP art. 14 nr. 2. Disse er gjort til en del av norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2.

Det sies i Rt. 1978 s. 884 at det kreves ”*fullt bevis*” for domfellelse. Men en absolutt visshet er det sjelden tale om i den virkelige verden. Det er ofte en liten margin av tvil. Men den teoretiske tvil om at man alltid kan ta feil er ikke nok til å frifinne. I uttrykket ”rimelig tvil” ligger det at tvilen må være fornuftig og begrunnet. ”*Proof beyond a*

²⁶ Dokument No. 1 (1885) s. 495.

reasonable doubt is proof that leaves you firmly convinced of the defendant's guilt" jfr. Moderen Federal Jury Instruction.²⁷

Dersom det praktisk sett ikke er noen tvil om at tiltalte er skyldig, kan han dømmes.²⁸

En nylig avsagt dom i Høyesterett (HR-2007-01555-A) behandler beviskravet grundig. Det er riktig nok en sivil sak, men det er en del generelle uttalelser om beviskravet i dommen som er interessante. Det ene spørsmålet i saken var om uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 stiller krav til bevisets styrke for å kunne ilegge en sanksjon som har karakter av straff etter bestemmelsen. Dommer Skoghøy uttalte om dette i avsnitt (63): *"Ut fra det rettskildemateriale som foreligger, mener jeg at konklusjonen må bli – slik Høyesterett la til grunn i Rt. 1998 s. 1945 – at EMK artikkel 6 nr. 2 ikke bare angir at påtalemyndigheten skal ha bevisbyrden, men også stiller krav til bevisets styrke."* Videre uttalte han i avsnitt (64): *"I de fleste avgjørelser hvor EMD har uttalt seg om det beviskrav som følger av artikkel 6 nr. 2, har domstolen krevd at "enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode" ... Denne formuleringen kan etter min mening ikke tas bokstavelig, men må forstås overensstemmende med det mer nyanserte beviskrav i Greerings-dommen (EMD-2003-30810). Det stilles her krav om bevis "utover rimelig tvil" ... Som fremholdt i denne avgjørelsen, kan kravet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, ikke håndheves like strengt i alle relasjoner. Det må skilles mellom de ulike straffbarhetsbetingelsene, og i noen grad må spørsmålet om hva som skal ansees som rimelig tvil, også bero på sakens art."*

Det stilles altså strenge krav til bevisets styrke etter EMK art. 6, og da særskilt på strafferettens område. Er man utenfor den tradisjonelle strafferett vil dette kravet modifieres noe. Kvalifisert sannsynlighetsovervekt kan da tilfredsstillende kravet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode.

²⁷ Hon. Leonard Sand, John S. Siffert, Walter P. Loughlin, Steven A. Reiss and Nancy Batterman *Moderen Federal Jury Instruction*.

²⁸ Svein Slettan/ Toril M. Øie *Forbrytelse og straff*, Bind I 2001.

4.2.1.2 Juryens bevisbedømmelse

Er det mulig å si noe konkret og fornuftig om hvordan juryen bedømmer bevis?

Tidligere lagdommer Lars-Jonas Nygard (lagdommer ved Borgarting lagmannsrett 1988-2002) har gjennomført flere samtaler med erfarne lagrettemedlemmer om hvordan rådslagningen foregår. En oppsummering ble gjengitt i Lov og Rett nr. 4/5 2005.

Noe av det han kom frem til kan sammenfattes slik:

Juryprinsippet medfører risiko for at lagrettemedlemmer til en viss grad låser sin avgjørelse i skyldspørsmålet på et tidspunkt da de ikke har oversikt over det samlede bevismateriale, ikke har innsikt i generell bevisvurdering (bevisvekting) og ikke har den generelle lovforståelse. Bevisbedømmelsen foretas da uten tilstrekkelig klarhet i beviskravet og påtalemyndighetens bevisbyrde. Nygard mener noe av dette skyldes at rådslagningen ikke har tilstrekkelig korrigerende virkning. Rådslagningen blir kun en formell akt som varer for kort.

Mange mener de ofte har en ”magefølelse” og det kan være et godt avgjørelsesgrunnlag i mange livssituasjoner, men ikke når man er i lagretten.

Valget av ordfører ser ut til å ha stor betydning, selv om dette valget i de fleste tilfeller er nokså tilfeldig. Ordføreren kan ha stor påvirkningskraft under rådslagningen. Noen får ved sin opptreden helt avgjørende innvirkning på kjennelsen.

En av ordførerne Nygard samtale med fortalte at han i sin første lagrettesak gikk meget sterkt ut og fikk etter kort tid avskåret videre rådslagning. Uerfarne ordførere blir lettere passive og andre dominerende medlemmer av juryen får da større spillerom.

Videre gir lagmannens rettsbelæring en ufullstendig veiledning om bevisvekting og forklaring av beviskravet. Usaklige holdninger kan i tillegg innvirke på kjennelsen, også til ugunst for tiltalte.

Et eksempel på usakelige holdninger har vi fra USA og den velkjente saken mot O. J. Simpson: Da en av jurymedlemmene ble byttet ut etter fire måneder, spurte en journalist

om han trodde at Simpson var skyldig eller ikke. Jurymedlemmet svarte; *”Jo, han er skyldig.”*

Da en annen journalist spurte om det var DNA-beviset eller noe annet som hadde overbevist han om dette, svarte han; *”Jeg fikk øyekontakt med O. J. en gang. Og da så jeg at han var skyldig... ”.*²⁹

Selv om dette eksemplet er hentet fra USA, så er det ingen grunn til å tro at samme tankegang ikke kan forekomme blant norske jurymedlemmer. Et ferskt eksempel som illustrerer det, er en uttalelse til Bergens avis (BA) fra en lekdommer som deltok i Åsane-saken.³⁰ Vedkommende som riktig nok satt som meddommer i nevnte sak og ikke som medlem i en jury, ble erklært inhabil et stykke ut i saken. Etter at lekdommeren måtte forlate Tinghuset uttalte han til BA:

”Ingen som sitter på tiltalebenken i Åsane-saken er helt uskyldig. Påtalemyndigheten gjør en grundig jobb før det tas ut tiltale.”

Dette ble altså sagt før han hadde hørt ferdig alle vitneforklaringene. Selv om påtalemyndigheten består av flinke folk som gjør en grundig jobb, er ikke tiltalebeslutningen et bevis mot tiltalte. Dessuten skal jo alle vitneforklaringer være avgitt før skyldspørsmålet kan avgjøres.

Et slikt utsagn kan tyde på forutinntatthet. Det viser også at forståelsen av hvordan skyldspørsmålet skal bedømmes ikke alltid forstås like godt blant alle lekmenn. Forhåpentligvis er ikke disse eksemplene representative for jurymedlemmer og meddommere generelt.

Nygaard mener at i meddomsretten får fagdommerne større ansvar for bevisbedømmelsen og kan rådgi meddommerne for å imøtekomme de problemer som er nevnt overfor. Rådgivningen kan utbygges under rådslagningen samtidig som beviskrav og øvrig lovanvendelse kan klargjøres.

²⁹ Christian Diesen *Lekmän som domare*, Juristforlaget Stockholm 1996.

³⁰ Bergens avis (BA), 25. september 2007.

Førsteamanuensis Leif Petter Olaussen har i en artikkel i Lov og Rett 1998 skrevet om noen av sine erfaringer som mangeårige jurymedlem som kan være verdt å nevne. Mange av hans erfaringer bekrefter Nygard's "funn".

Olaussen nevner at en forutsetning for at juryordningen skal være betryggende, er at dens medlemmer forstår hva de skal svare "ja" eller "nei" på. Han trekker frem en konkret sak som et eksempel på hvordan flere av jurymedlemmene regelrett misforsto lagmannens rettsbelæring og derav svarte "Ja" på skyldspørsmålet. Olaussen fikk i dette tilfellet avbrutt drøftingen under rådslagningen og juryens formann gikk til lagmannen og fikk satt retten på nytt, slik at de kunne få avklart spørsmålet enda en gang. Mange av jurymedlemmene som faktisk hadde misforstått ble irriterte over at lagmannen ikke hadde forklart ting ordentlig i første omgang, noe han utvilsomt hadde gjort og hvilket både forsvarer og aktor også hadde gjort. Saken endte til slutt med et "nei", takket være et våkent jurymedlem.

Videre skriver Olaussen at mange av jurymedlemmene ikke alltid er villig til å sette seg inn i bevis materialet. I en konkret sak mot en mann som var tiltalt for salg av store mengder med pornografiske blader og filmer, holdt flere av de kvinnelige jurymedlemmene fingrene foran øynene eller så ned. Noen uttalte; "stopp, vi har sett nok nå".

Selv om mye av det var sterk kost, kan man ikke la være å sette seg inn i så viktig bevismateriale når det skal avgjøres om bladene og filmene er "utuktig" eller ikke. Som Olaussen selv uttrykker det:

*"Jeg frykter at bevisføringen i enkelte slike saker kan representere en så sterk følelsesmessig belastning for mange lekfolk at grunnlaget for å kunne skille mellom ulike grader av overgrep og skyld kan bli ganske dårlig, og at moralsk fordømmelse blokkerer vilje og lyst til å finvurdere om bevisene er gode nok til domfellelse etter tiltalen."*³¹

³¹ Lov og rett 1998, s. 436.

Et tredje og siste moment Olaussen nevner i sin artikkel, er at dersom en jury skal vurdere skyldspørsmålet på en betryggende måte bør ikke saken være for kompleks. I store saker med flere tiltalte i samme sak har jurymedlemmene vanskeligheter med å skille bevisvurderingene i forhold til hver enkelt tiltalt fra hverandre og trekker lett ”alle under en kam.”

Hvorvidt det er grunn til å tro at Olaussens erfaringer er typiske for hva som foregår i norske juryer er det neppe grunn til å anta. Men de står allikevel frem som noen få eksempler på hva som foregår i juryens enerom. Det er således grunn til å ta de med i debatten om juryens bevisvurderingskompetanse.

Det finnes også andre eksempler fra rettspraksis som viser at lagretten kan misforstå spørsmålet til skade for tiltalte. I en sak gjengitt i Rt. 1950 s. 322 var dette tilfelle. Her ble tiltalte dømt til fengsel i 4 år og 6 måneder for drap etter at juryen fant ham skyldig. Etter den fellende dom kom det fram fra noen av jurymedlemmene at de hadde trodd de bare skulle svare på om tiltalte objektivt hadde voldt offerets død, ikke om det forelå forsett eller uaktsomhet. Da dommen på dette grunnlag ble påanket til Høyesterett, ble den der opphevet på grunn av saksbehandlingsfeil. Det var klart at det ikke var noe å utsette på lagmannens rettsbelæring. Andre eksempler på uriktige domfellelser på grunn av misforståelser ved jurybehandling gir sakene i Rt. 1914 s. 570 og Rt. 1929 s. 816.

Dette illustrerer at det er en reell risiko for at lagretten kan misforstå hva de faktisk svarer på, men sammenliknet med det store antall saker som blir behandlet med lagrette, er det få kjente eksempler på dette. Man bør allikevel ikke se bort fra problemet.

Olaussen ønsker ikke å oppheve juryordningen til fordel for stor meddomsrett, på tross av sine erfaringer. Han hevder at juryens folkelige rettsbevissthet skiller seg markant fra juristenes. Juryen er også et viktig demokratisk og legitimitetsskapende element. Han mener problemene i forhold til juryens bevisbedømmelse kan avhjelpes uten å avskaffe hele ordningen.

Nygaard hevder på sin side at det er for stor risiko for feilskjær som ikke kan avdekkes, selv om han også hevder at det er mulig å forbedre juryordningen, men muligheten for å begrense bruken av den bør overveies på saklig grunnlag.

Det er få ytringer fra lovgiver om deres vurdering av juryens bevisbedømmelse. Under Statsråd Valle i 1979 ble den kommentert slik:

*”Skadevirkninger av betydning kan departementet ikke se påvist (merk: ifht. juryordningen). At det i tidens løp kan pekes på enkeltstående tilfeller hvor lagretten har truffet en uriktig avgjørelse som kanskje ville vært unngått under en meddomsrettsordning, kan klarligvis ikke anføres som en generell innvending mot juryordningen. Risikoen for uriktige avgjørelser vil være til stede under enhver prosessordning”.*³²

Advokat og dr. juris Bjørn Stordrange har i artikkelen *”Jurysaken: En kjetters bekjennelse”* trykket i Advokatbladet nr. 9 2007 gitt uttrykk for sine synspunkter om juryens bevisvurdering. Stordrange var tidligere mot juryordningen, men har nå snudd i sin oppfatning. Dette begrunner han i at lekfolk jevnt over har en sunnere og bedre holdning til bevisbedømmelse enn jurister har. Basert på sin erfaring hevder Stordrange at jurister som har vært lenge i strafferettssystemet *”blir mer systemlojale og mer villig til å dømme på utilstrekkelig beviser, enn den skeptiske lekfolksholdningen tilsier.”*

Høyesterettsadvokat Ragnar Christophersen formulerte under forberedelsen av straffeprosessloven av 1981:

”For straffesaker må den riktige problemstilling være, ikke hvilke ordning som generelt gir den største sikkerhet for riktige avgjørelser, men hvilken ordning som gir den største sikkerhet mot uriktige fellelser.”

³² Ot. prp. nr. 35 (1978-79).

Prinsippet om at det er bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig blir dømt må ivaretas på best mulig måte. Høyesterett presisert i 1998 prinsippet om den strenge bevisbyrde og at det ikke er galt at ikke alle skyldige blir dømt.³³ Dette er et symbol på at rettssystemet fungerer.

4.2.1.3 Fagdommernes bevisbedømmelse

Det finnes så vidt meg bekjent lite empirisk data om fagdommernes bevisbedømmelse. På tross av dette skal jeg prøve å stille opp en hypotese, for så å se om den kan være et slags utgangspunkt:

Det hevdes av *jurymotstanderne* at en jury oftere frifinner og dømmer mildere enn fagdommerne. På den andre siden hevdes det av *jurytilhengerne* at fagdommerne tar lettere på bevistvilen enn lekdommerne og således dømmer oftere.

Hvis man ser på statistikk (se nedenfor) over når fagdommerne benytter seg av sin rett til å tilsidesette juryens kjennelse, så er det som oftest når juryen har frifunnet tiltalte. Et eksempel fra den siste tiden på dette er den nylig avsagte beslutningen mot en av de tiltalte, T. T. i forbindelse med NOKASsaken (LG-2006-64391-2).

T. T. ble kjent skyldig i tingretten og anket dommen til lagmannsretten. I lagmannsretten frikjenner juryen ham, de mener altså at det ikke er bevist utenfor enhver rimelig tvil at T. T. var med på NOKAS ranet. Fagdommerne setter så juryens kjennelse tilside. Når saken på ny kommer opp for stor meddomsrett i lagmannsretten domfelles T. T. med 5 mot 2 stemmer.

Dersom det er slik at fagdommerne vurderer bevis ”bedre” enn lekdommere og følger uskyldspresumpsjonen strengere, så burde det vel da vært slik at fagdommerne oftere tilsidesatte en *fellende* kjennelse og ikke omtrent bare frifinnende slik det er i dag. Når det

³³ Rt. 1998 s. 1975.

nå ikke er slik, så stiller vel fagdommerne da enda lavere krav til bevis for å kjenne tiltalte skyldig enn hva lekdommerne i juryen gjør?

Resonnementet er kun en tankerekke. Det bør nevnes at det er i relativt få saker lagrettens kjennelse blir satt til side av de juridiske fagdommerne, selv om man kan se en viss økning de senere år.³⁴ I 2005 og 2006 var det til sammen 659 saker som ble avgjort med lagrette i lagmannsretten, av disse ble 21 saker tilsidesatt av fagdommerne.³⁵

Det er strenge kriterier for å sette en frifinnende jurykjennelse tilside. Retten må *enstemmig* finne det *utvilsomt* at tiltalte er skyldig, jfr. strpl. § 376 litra a. Motsatt vei (tilsidesettelse ved domfellende kjennelse) er det tilstrekkelig at retten finner at det ikke er ført tilstrekkelig bevis for tiltaltes skyld og det kreves heller ikke enstemmighet, jfr. strpl. § 376 litra c. De juridiske dommerne setter bare en kjennelse til side når de finner avgjørelsen *klart uriktig*, ikke bare fordi de selv ville kommet til et annet resultat.

Sikkerhetsventilen med tilsidesettelsesadgang er lagt inn som en dobbel rettssikkerhetsgaranti, nettopp for at fagdommerne med sin ekspertise, erfaring og juridiske skjønn skal kunne sette en kjennelse til side, dersom de mener at bevisbyrdekravet ikke er oppfylt.

Når man ser på tidligere begåtte justismord av lagretten, hvorfor har ikke fagdommerne da grepet inn og tilsidesatt juryens avgjørelse hvis deres bevisvurderingsevne skal være så mye ”bedre”?

Advokat Ole Jakob Bae hevder de dyrebare erfaringene fra nittitallets mange gjenopptakelsessaker, har bidratt til en økning i bevisstheten hos fagdommerne hva gjelder bevisvurdering og at dette argumentet derfor ikke står like sterkt i 2007.³⁶

³⁴ DNA, Temahefte nr. 68, ”Fire års erfaring med jurysystemet under to-instansordningen – sett fra dommersetet” av Lagmann Hans Petter Lundgaard.

³⁵ Kilde: Domstolsadministrasjonen .

³⁶ DNA, Temahefte nr. 68, ”Mot juryordningen”, debattinnlegg av advokat Ole Jakob Bae, s. 46 flg.

Forsvarergruppen av 1977 har uttalt at det ikke er unaturlig at fagdommerne mener de selv er best til å vurdere bevis – det er jo tross alt jobben deres.³⁷ De mener denne selvtiliten kombinert med en holdning om at ”de fleste tiltalte er skyldig”, gjør at mange av fagdommerne legger bevisterskelen for lavt.

I NOU 1992:28 uttrykte to-instansutvalget sin skepsis til justisdepartementets argument under forberedelsen av straffeprosessloven av 1981 om at juryen er en større garanti mot uriktige domfellelser enn en stor meddomsrett.³⁸ Utvalget hevdet at dette er en teori man vet lite om, de uttalte samtidig:

”Prinsippet om at tvil ved hensyn til bevisbedømmelsen skal komme tiltalte til gode, er grunnfestet i vår strafferettspleie, og det er grunn til å regne med at det vil bli håndhevet like strengt og konsekvent av en meddomsrett som av en jury.”³⁹

Det er stor usikkerhet rundt dette punktet, noe to-instansutvalget også bemerket. Er det slik at juryen frifinner oftere på grunn av faktisk tvil og ikke på grunn av en lempeligere anvendelse av rettsreglene? Det avgjørende må være om det i de saker det gjelder, virkelig er rimelig grunn til tvil.

4.2.1.4 Fagdommere vs. meddommere

En ny undersøkelse foretatt av Domstolsadministrasjonen viser at det *ikke* er noe skarpt skille mellom fagdommeres og lekdommeres vurderinger, når tilsidesatte lagretteavgjørelser behandles på nytt av en meddomsrett.⁴⁰

³⁷ Høringsuttalelse fra forsvarergruppen av 1977 til høringsnotat av september 2006 om hurtigere behandling av straffesaker.

³⁸ Prp. s. 32-33.

³⁹ NOU 1992:28, se særlig s. 107.

I 2005 og 2006 ble det som nevnt tilsidesatt i alt 21 jurykjennelser fra lagmannsretten. Av disse var 6 fra en fellende kjennelse (fire narkotikasaker, en volds- og en sedelighetssak) og 15 fra en frifinnende kjennelse (en voldssak, fem narkotikasaker og ni sedelighetssaker).

Av de seks sakene hvor juryens *fellende* kjennelse ble satt tilside ble 1 sak henlagt. I 3 tilfeller ble tiltalte dømt, mens det i to saker ikke foreligger godt nok materiale.

Ved de 15 tilfellene hvor det var juryens *frifinnende* kjennelse som ble tilsidesatt, ble det frifinnelse i kun 2 saker ved ny behandling. I de andre 13 tilfellene ble tiltalte dømt.

Disse tallene viser at i de fleste tilfelle hvor tiltalte frifinnes av juryen og fagdommerne setter kjennelsen tilside, så blir vedkommende som oftest dømt av meddomsretten. Direktør i Domstolsadministrasjonen Tor Langbach, sier at det i denne forbindelse er viktig å huske at bevisførselen ved ny behandling kan være annerledes:

”Det kan for eksempel ha kommet til nye bevis, eller vitneforklaringer kan ha framstått på en annen måte.”⁴¹

Videre viser undersøkelsen hvordan stemmegivningen fordelte seg i 13 av de 20 sakene som kom opp til fornyet behandling.

I syv av sakene var det enstemmighet blant fagdommerne og meddommerne.

⁴⁰ Tidsskriftet *Rett på Sak* nr. 01/07 s. 4 og 5.

⁴¹ *Rett på Sak* s. 5.

Stemmetallene ved meddomsrettsbehandling av de 6 tilsidesettelsene der det oppstod dissens om skyldspørsmålet fordelte seg slik:

SAK	SKYLDIG		IKKE SKYLDIG	
1		2 medd.	3 fagd.	2 medd.
2	2 fagd.	3 medd.	1 fagd.	1 medd.
3	2 fagd.	3 medd.	1 fagd.	1 medd.
4		4 medd.	3 fagd.	
5	3 fagd.	1 medd.		3 medd.
6	3 fagd.	2 medd.		2 medd.
SUM:	10 fagd.	15 medd.	8 fagd.	9 medd.

Man kan lese ut av tabellen at det er stor spredning mellom fagdommerne og meddommerne. I kun ett tilfelle (sak nr. 4) var meddommerne enige i skyldspørsmålet og de stemte da for domfellelse, mens de tre fagdommerne stemte for frifinnelse.

Undersøkelsen bekrefter heller ikke de påstander om at fagdommerne tar lettere på bevistvilen enn meddommerne og derfor dømmer strengere

Disse dissenssakene viser at en relativt sett større andel meddommere enn fagdommere, voterte til skade for tiltalte. Kan disse tallene da si noe om hvorvidt fagdommerne påvirker meddommerne i stor meddomsrett? Det er et tankerkors at lekfolk som sitter i stor meddomsrett oftere domfeller enn juryen.

Det skal nevnes at dette er et forholdsvis begrenset materiale og at man derfor ikke kan trekke noen sikre konklusjoner ut fra det.

Kan man etter dette si at det vil bli bedre uten en jury, og isteden gjøre bruk av stor meddomsrett? Advokat Ole Jakob Bae uttalte om dette, under et seminar i regi av Den Norske Advokatforening:

”Nei, det er jeg ikke sikker på, men jeg tror at det innslag av juridisk disiplinering som da vil delta i skyldavgjørelsen vil redusere faren for uriktige domfellelser. Og jeg tror at

*nettopp nitti-tallets dystre erfaringer gjør at juristene i større grad nå tar bevisskravet mer på alvor enn før. Strafferetten har definitivt tapt sin uskyld, på en måte vi ville forsverget muligheten av for 20 år siden.*⁴²

Det blir fort mange vage antakelser. Hvorvidt lekmenn alene er de mest egnede til å avgjøre skyldspørsmålet, er et sammensatt spørsmål og avhengig av flere faktorer. Det bringer meg over til neste punkt.

4.2.2 Fagdommerne kan overkjøre lekdommerne

Til fordel for juryordningen fremheves argumentet om at lekdommernes synspunkter ikke vil få nok gjennomslagskraft i en stor meddomsrett. Det er en overhengende fare for at fagdommerne i kraft av sin kompetanse, stilling og argumentasjonsteknikk vil overkjøre lekdommerne. Man kan tenke seg et eksempel: En lekmann er innkalt som meddommer i en alvorlig drapssak for første gang i sitt liv. Under rådslagningen gir de forskjellige fagdommerne klart uttrykk for sine synspunkter i forhold til den aktuelle sak. Hvor lett er det for en uerfaren lekmann å si imot en erfaren fagdommer som har vært gjennom den samme prosessen flere ganger tidligere?

Det blir nok også på dette punkt mer snakk om formodninger enn om konkret og sikker viten. Det kan hende argumentet hadde større verdi da juryen ble innført enn hva det har i dag, da det var et mye større gap mellom lekmenn og embetsmenn. Utdannelsesnivået har aldri vært høyere enn det er i dag og de fleste lekfolk klarer fint å hevde sine egne selvstendige meninger.

Justisdepartementet uttalte under forberedelsen av 1981-loven om dette:

⁴² DNA, Temahefte nr. 68, s. 48.

”Det erkjennes at også de fleste tilhengere av meddomsrett vil gi lekfolk en sterk stilling i strafferettspleien og at det for dem er et argument for meddomsrett at lekdommerne her deltar i saksbehandlingen på linje med fagdommerne. Man er klar over at Straffeprosesslovkomiteen mener det ikke lenger er grunn til å frykte at lekdommere står for svakt til å kunne hevde sin selvstendige oppfatning overfor fagdommerne. Men departementet mener situasjonen fortsatt må vurderes slik at det er en nærliggende fare for at fagdommerne under felles rådslagninger vil få en så vidt sterk innflytelse at lekdommerelementet ikke kommer til sin fulle rett.”⁴³

Flertallet i to-instansutvalget mente under deres evaluering av dette argumentet, at det ikke var den samme fare for fagdommerdominans nå som det var tidligere.⁴⁴ De hevdet at lekdommere i dag ikke lar seg dominere og at fagdommerne heller ikke har noen intensjon om å gjøre dette. Videre mente de at det heller ikke er noen grunn til å tro at denne risikoen er spesielt mye større enn risikoen for at et jurymedlem dominerer de øvrige jurymedlemmene. Nygards undersøkelse er jo et eksempel på dette; en høylydt ordfører kan påvirke mange av jurymedlemmene.

Mindretallet i to-instansutvalget, Janne Kristiansen, mente derimot at fagdommerdominansen ville bli stor i en meddomsrett og at lekmannselementet derfor ville svekkes. Hovedargumentene for dette var:

- Lekfolk vil lettere kunne la seg overkjøre av fagdommernes ytre autoritet.
- Lekfolk vil kunne ha vanskeligheter med å hevde sine egne meninger.
- Lekfolk vil kunne komme til kort i diskusjonen om domsresultatet fordi de kan ha vanskeligheter med å formulere og gi uttrykk for hva de mener i motsetning til fagdommerne.
- Mange lekfolk er redde for å hevde avvikende meninger.

⁴³ Ot. prp. nr. 35 (1978-1979).

⁴⁴ NOU 1992:28 s. 107-108.

Påvirkning i en viss grad under rådslagning vil det nok være både ved bruk av jury og i en stor meddomsrett. Men det trenger jo ikke det nødvendigvis være negativt. Det er vel nettopp dette som er noe av poenget med rådslagningen: meninger og synspunkter skal utveksles og diskuteres. Faren er hvis påvirkningen fører til at en lekmann avgir sin stemme på bakgrunn av andres meninger, selv om han egentlig mener det motsatte. I en meddomsrett er god kommunikasjon viktig, og fagdommerne vil ha ansvar for å sørge for at lekdommernes synspunkter kommer til sin rett. En annen diskusjon er om de vil ta dette ansvaret.

Justiskomiteen uttalte i 1993:

”Flertallet er klar over at en meddomsrett vil ha et flertall av lekmenn, men er sterkt bekymret for at drøftingene i en meddomsrett lett vil kunne domineres av fagdommerne. På denne måten vil lekmannsskjønnet i en rettssak svekkes.”⁴⁵

Dette var et av argumentene som var med på å opprettholde juryordningen ved evalueringen i 1993, på tross av at flertallet i to-instansreformens utvalg ønsket den avskaffet.

Hvor sterkt argumentet er, kan være tvilsomt. Det blir mange antakelser og lite fakta. Men man skal ikke anse det som helt utenkelig at mange lekdommere vil la seg påvirke av fagdommere, selv om de ikke lenger er overlegne i sosial status. De innehar tross alt en autoritær posisjon med mye makt. I en jury vil alle være ”på lik linje”, og påvirkningskraften jurymedlemmene i mellom vil derav bli av en annen kraft.

Domstolsadministrasjonens direktør Tor Langbach mener undersøkelsen som nevnt under punkt 4.2.1.4, illustrerer at denne antakelsen ikke stemmer. Han mener at antallet dissensavgjørelser viser at uenighet aksepteres.

⁴⁵ Ot. prp. nr. 78 (1992-1993).

4.2.3 **Juryen står friere i rettsanvendelsesspørsmål enn en domstol som også består av fagdommere**

Det har vært hevdet i debatten rundt juryordningen at juryen står friere i rettsanvendelsesspørsmål enn en domstol som består av både lekdommere og fagdommere. Med andre ord juryen skal kunne frifinne tiltalte dersom dette fremstår som den rimeligste løsning, selv om den juridiske tolkningen av loven går en annen vei. Er dette et argument *for* juryen, eller er det egentlig et motargument?

På den ene siden er det bra at denne muligheten finnes, hvis det er slik. Ingen ønsker at en tiltalt skal straffes for noe som er totalt urimelig og som strider mot den allmenne rettsoppfatning. På den andre siden, så virker det litt merkelig at en jury skal kunne gå utenfor de rammer som gjelder for resten av rettsapparatet. Hva slags rettssikkerhet er det? Knut Blom presiserer i Lov og rett 1970 s. 192-193 at dette ikke dreier seg om en mulighet for juryen til å sette sine egne meninger utover loven når de selv syntes det passer. Det er snarere en mulighet som skal være der for de ekstreme tilfeller der en fellende dom vil stå stikk i strid med den alminnelige rettsbevissthet.

Man kan så spørre om ikke dette vil føre til mange tilfeldige avgjørelser og ulik behandling?

Jo, det vil det, så to-instansutvalgets flertall.⁴⁶ De mente at det slettes ikke er noen garanti for at dette ble brukt i kun ekstreme tilfeller, blant annet fordi det ikke gis noen begrunnelse. Dersom en slik adgang skal eksistere må den gjelde for alle domstoler og det må være mulighet for åpenhet og kontroll.

Videre nevnes det at lovgiver har lagt inn flere sikkerhetsventiler mot urimelige domfellelser blant annet ved reglene om påtaleunntatelse (gis kun av påtalemyndigheten), benådning og betinget dom. Dersom tiltalte har sterke unnskyldningsgrunner for ikke å straffes for sin handling, så får disse komme han til gode. Straffelovens § 56 flg. gir

⁴⁶ NOU 1992:28 s. 108.

dessuten adgang til å nedsette straffen ved formildende omstendigheter. De fleste straffebud har heller ikke minstestraffer og gir derfor rom for elastisitet.

Hvis den gjeldende rettstilstand er uheldig og bør forandres, vil vel dette være en oppgave for lovgiver og ikke for en jury. Dersom lagretten står fritt i rettsanvendelsesspørsmål, kan det også oppstå en konflikt i forhold til legalitetsprinsippet som er grunnlovsfestet i vår rett; *”Ingen kan dømmes uden efter lov...”* jfr. GrL.§ 96.

Straffeprosessloven gir heller ingen åpninger for at juryen skal kunne ha en slik myndighet. Tvert om så må lagrettens medlemmer forsikre retten om at de svarer ut fra det *”de vet sannest og rettest å være etter loven og bevisene i saken”*, jfr. strpl. § 360.

Risikoen for frifinnelser på tvers av loven, var nok mye høyere før fagdommerne i 1933 fikk muligheten til å tilsidesette frifinnende avgjørelser.

På bakgrunn av dette er det vel heller tvilsomt hvor sterkt dette hensynet gjør seg gjeldende i dag.

4.2.4 Juryordningen skal representere folket og ivaretar hensynet til demokratisk kontroll med strafferettspleien

Enhver har krav på å dømmes av sine likemenn. Et slagord som gjorde seg sterkt gjeldende under forberedelsen av 1887-loven. Man skulle sikre demokratiet og den borgerlige frihet overfor politisk undertrykkelse ved at folket selv fikk være med å bestemme. Vanlige borgere skulle dømmes av likemenn og ikke en overklasse som ikke forsto hva slags verden lovbryterne kom fra. Man skal ikke bare dømmes ut fra de skrevne lover, men også etter uskrevne regler, verdier og sunn fornuft.

I følge Johs. Andenæs står det å dømme i en slags særstilling.⁴⁷ Det er en form for utøvelse av statsmyndighet, jfr. uttrykket *”den dømmende makt”*, som folket selv bør få delta i.

⁴⁷Andenæs s. 116.

For mange kan dette være god nok grunn til å beholde juryordningen, ut fra en demokratisk ideologi.

Videre kan det for tiltalte være lettere å akseptere en dom foretatt av ”vanlige” mennesker som seg selv og man kan på den måten unngå forakt mot dommere og rettsvesenet generelt, samt beskyldninger om såkalt klassejustis. Jurykommisjonen bak 1887 loven la sterk vekt på lagrettens uavhengighet, de uttalte:

*”En av Lægmandselementets sterkeste sider (er) netop den Uafhængighed, det er i Besiddelse af, og som i rolige Tider vil vise seg deri, at det er befriet for Stands- eller Laugsaand, i bevægede Tider for Partiaand, begge Dele af den nævnte Grund, at det ikke repræsenterer nogen enkelt Stand, noget enkelt Laug eller noget enkelt Parti”.*⁴⁸

Forutsetningen for at dette skal virke legitimitetsskapende er selvfølgelig at lekdommerne oppfattes som folkets, og ikke som representanter for myndighetene. Det har i jurydebatten blitt hevdet at jurymedlemmene ikke lenger er ”folket”. Det er representanter fra ”eliten” i samfunnet – altså de som er rikest, har høyest utdanning og som er mer politisk aktive enn gjennomsnittsbefolkningen. Prinsippet om at man dømmes av sine likemenn faller da bort, dersom dette medfører riktighet.

Det viktigste utgangspunktet må allikevel være hva som gir den mest betryggende rettspleie. Deretter kan man diskutere hva som er den beste måten å få til det på. Folket vil jo også være representert i en stor meddomsrett. Det er ikke bare juryordningen som er den eneste måte for representasjon av folket.

De aller fleste er enig i at lekmenn skal delta i strafferettspleien, både av demokratihensyn og av rettssikkerhetshensyn. Poenget må være hvilken ordning som representerer folket på best mulig måte.

⁴⁸Andenæs s. 116.

Det hevdes som en fordel for juryen at den ivaretar hensynet til demokratisk kontroll med strafferettspleien, ved at folket selv får innblikk i hvordan rettsapparatet fungerer. Et for mange ideologisk argument. Men når lekdømmerne er deltakere i strafferettspleien, kan de da også utøve kontroll? Nygard hevder medvirkning og kontroll er to uforenlige funksjoner, enten er lekdømmerne utøvere, eller kontrollører. De kan på ingen måte kontrollere seg selv.

4.2.5 Deres stemmegivning er anonym

Det har vært hevdet som en styrke for juryordningen at deres stemmegivning er anonym. I forarbeidene til straffeprosessloven av 1981 ble dette fremhevet ved en uttalelse fra Haugestad, Hestenes, Nordhus og Staff:

*”Det må også pekes på den beskyttelse anonymitetsprinsippet gir. Selv om det vil ha visse fordeler at den foreslåtte meddomsrett skal gi premisser for sine avgjørelser tillegger vi likevel den positive side ved hemmelig votering større vekt. Det enkelte jurymedlem unngår – særlig i saker med politiske, religiøse og andre interesser i bildet – et mulig sosialt press i forbindelse med sin stemmegivning.”*⁴⁹

Ved uenighet blant lagrettens medlemmer vil dette ikke fremtre utad. Det fører til at hvert enkelt jurymedlem står helt fritt og selvstendig i sin avgjørelse.

Men anonymitet trenger ikke nødvendigvis bare tale til fordel for juryordningen. Flertallet i to-instansutvalget mente at argumentet om anonymitet kan ha en viss vekt. Samtidig gav de uttrykk for at mange jurymedlemmer kan føle dette som en belastning eller nedvurdering av sine egne standpunkter. Spesielt da for de som er uenig i resultatet, men som blir oppfattet som medansvarlig for det.

Ved offentlighet så vil nok også det enkelte jurymedlems ansvar for avgjørelsen til en viss grad skjerpes.

⁴⁹ Ot. Prp. nr. 35 (1978-79) s. 27.

Tidligere stortingsrepresentant og mangeårig formann i Justiskomiteen Lars Ramndal uttalte i 1970:

”Her har eg min første anke over juryordninga. I by- og heradsrett er det open røystring. Både fagdommaren og lekdommarane står offentleg fram med sitt syn. Dei grunngeiv avgjersla. Her er ingenting dult. I lagmannsretten lyt alle stå last og brast. Der er kvar dommar eit anonymt vesen. ... Rett nok er brotsverket som oftast gjort i dulsmål, men det høyrer ingen stad heime at dommen skal avgjerast i dulsmål. Det er i alle fall sjeldan dårlegare dommarar i lagmannsretten enn i dei lågare domstolane. Det har heller vore tatt sikte på å få eliten inn i lagmannsretten, og det bør gjerast. Men nå vert desse våre fremste lekdommarar putta inn i ein anonym rett utan høve til å seia si personlege meining i saka.”⁵⁰

Anonym stemmegivning er nok derfor ikke bare et pro-argument til juryordningen. Mothensynene bør tas i betraktning og gjør at argumentet også kan tale contra juryordningen.

4.2.6 Dommerrutinen kan virke sløvende

Det har blitt sagt at for fagdommerne så er den tiltalte ”den vante mann på den vante plass”. Dette er jo også tilfelle i de fleste saker. Tiltalte er som oftest skyldig og påtalemyndigheten reiser som regel heller ikke tiltale dersom det ikke er grunnlag for det ut fra sakens skriftlige dokumenter. Men tiltalebeslutningen er intet bevis mot tiltalte!

Det franske uttrykket ”esprit de condamnation” har blitt brukt som betegnelse på fagdommernes ”tilbøyelighet til å domfelle”. For det kan være lett å la seg påvirke av sine tidligere erfaringer som dommer. Dersom man har hørt ni bortforklaringer fra forskjellig

⁵⁰ Syn og Segn, 1970 s. 404.

tiltalte, er det ikke sikkert man klarer å tro at den tiende tiltalte snakker sant selv om han faktisk gjør det.

For en lekdommer derimot, blir saken noe annerledes. Man kommer inn som én av ti jurymedlemmer som skal avgjøre om et annet medmenneske er skyldig i en kriminell handling. Jeg vil anta at de fleste lekdommere ser på dette som en stor og til tider tung oppgave. Man vet at dersom man svarer ”ja, skyldig”, kan det gi tiltalte flere år i fengsel og man bedømmer derfor med ærbødighet ut fra dette ene enkeltindividets ståsted, og ikke som bare en av mange som sikkert er skyldig. Lekdommeren vil forhåpentligvis se på saken med nye og friske øyne uten å være forutinntatt på samme måte som fagdommeren kan være med sin erfaring fra de tidligere sakene. I tillegg vil han mest sannsynlig frifinne dersom han føler seg usikker og på villspor på grunn av mangel på erfaring. Og en frifinnelse for mye er som kjent bedre enn en domfellelse for mye.

Ved at en folkelig jury er til stede skjerpes også kravene til de profesjonelle aktørene i rettspleien. Både forsvarere, påtalemyndigheten og dommere blir nødt til å presentere sin sak på en grundig og forståelsesfull måte, slik at både lekmenn og ikke minst den tiltalte har mulighet til å følge saken. Med dette kan man unngå ufullstendig og forhastet arbeid og det er en styrke for rettssikkerheten. Dette er også ett av flere momenter som lovgiver har vektlagt når juryordningen har blitt diskutert opp gjennom tiden.

Et sitat fra Quam i debatten om straffeprosessloven av 1887 i Stortinget, viser at forståelighet i rettssalen har vært et viktig hensyn i lang tid:

”Det hovedprinsipp hvorpå juryordningen er bygget er det at ingen mann skal domfelles, når det ikke kan lykkes å få et større antall av hans medborgere til å begripe at han har begått en forbrytelse.”

Man kan så spørre om ikke en stor meddomsrett vil sørge for at lekmannsinnslaget uansett vil være til stede blant dommerne, slik at fagdommerne fortsatt må være forståelige og nøyaktige. Sannsynligvis må de det til en viss grad. Diskusjonen blir kanskje derfor heller hvorvidt en meddommerordning vil gi lekdommere den samme sterke innflytelsen som de har gjennom juryordningen. Man kommer da tilbake til temaet fagdommer/lekdommer og

om det i en meddomsrett vil bli så stor fagdommerdominans at man mister mye av det selvstendige lekmannsskjønnet. Her viser jeg tilbake til drøftelsen under punkt 4.2.1.4 og 4.2.2.

4.2.7 Juryordningen er godt innarbeidet i folks rettsbevissthet og har lange tradisjoner i norsk rettspleie

Det er liten tvil om at juryordningen som har vart i 120 år i Norge, er et viktig fundament i vår strafferettspleie.

Fra lovgivers hold og fra juryforkjemperne generelt blir det hevdet at denne tradisjonsverdien er av stor betydning og at ordningen er godt innarbeidet i folks rettsbevissthet for en betryggende og demokratisk behandling av straffesaker. Mye skal derfor til for å fjerne den.

Dette viser også de tidligere behandlinger av juryordningen; den har blitt gjennomgått og anbefalt fjernet flere ganger. De offentlige utvalgene som gjennomgikk ordningen både i 1981 og 1993 konkluderte med at den burde avskaffes. På tross av dette har det hver gang blitt stortingsflertall for å beholde den, begrunnet blant annet i hensynet til tradisjon og folks rettsbevissthet.

Man kan spørre om det i den senere tid er tilkommet andre hensyn av større betydning som gjør at hensynet til tradisjon må vike.

Det har også blitt hevdet at meddomsrettsystemet er vel så godt innarbeidet i folks rettsbevissthet som juryordningen.

Tradisjonsargumentet brukes av en del av juryforkjemperne som et ledd i kampen for å beholde juryordningen. Departementet har uttalt:

”Det bør legges vekt på at vi har hatt et juryssystem i omkring 100 år og at systemet stort sett har fungert godt. Det bør meget gode grunner til for å oppheve en ordning som er vel

*innarbeidet i folks rettsbevissthet som en garanti for en betryggende og demokratisk behandling av straffesaker”.*⁵¹

Det kan nok stilles spørsmål ved hvor viktig tradisjonen i seg selv egentlig er. Som straffeprosesslovkomiteen til 1981 loven bemerket, så bør ikke historiske pietetshensyn spille noen stor rolle. Man må vurdere hvilken ordning som fungerer best ut fra nåtidens forhold. Hensynet til tradisjon er kanskje blitt et mer politisk korrekt argument. Men at det skal flere gode grunner til for å ”bytte ut” et system som av mannen i gata blir sett på som ett viktig ledd for en demokratisk prosessordning, er derimot av større betydning.

4.3 **Contra juryordningen**

4.3.1 **Juryen gir ingen begrunnelse for sin avgjørelse**

Juryen gir ingen begrunnelse for sitt resultat, og det må kunne sies å være et av de klart svakeste punktene ved dagens ordning. Juryen gir kun et nakent ja eller nei på det avgjørende spørsmålet om tiltaltes skyld.

For mange virker det paradoksalt at vi nå etter to-instansordningen har en situasjon hvor domstolen i første instans begrunner sitt resultat, mens juryen i ankeinstansen ikke gjør det. En slik avgjørelse vil sannsynligvis etterlate mange ubesvarte spørsmål for både tiltalte og fornærmede.

For en tiltalt som blir frifunnet i første instans med en utførlig begrunnelse og som så blir straffedømt av en jury med kun et ”ja” i lagmannsretten, må føle det meningsløst. Tiltalte bør ha et rimelig krav på å få vite hvilke punkter ankeinstansen har vurdert saken annerledes.

⁵¹ Ot. prp. nr. 78 (1992-1993).

Likeledes må det være frustrerende for fornærmede som blir møtt med bare et ”nei” i lagmannsretten, etter å ha fått utførlige domsgrunner i tingretten for domfellelse. Man kan lett føle at sin egen troverdighet blir revet bort.

Det virker også litt merkelig at kravene til begrunnelse ved ulike vedtak i den offentlige forvaltning er blitt skjerpet, mens det ikke trengs noen begrunnelse for å foreta det mest alvorlige inngrepet som finnes i et individs rettsfære.

Manglende begrunnelse medfører også risiko for mangelfull drøftelse av skyldspørsmålet. En begrunnet avgjørelse fremstår som mer saklig og veloverveid enn en ubegrunnet avgjørelse. Man tvinges til å tenke gjennom ting på en annen måte når man må forklare og begrunne hvorfor man har valgt det ene eller det andre standpunkt.

Videre vanskeliggjøres domstolskontrollen. Det vil være en bedre mulighet for kontroll når det foreligger grunner for avgjørelsen og man vil kunne unngå at avgjørelser blir tatt på grunnlag av utenforliggende hensyn eller på grunn av misforståelser. Slik det er nå, har man svært lite eller ingenting å gå ut fra.

Når juryordningen har blitt vurdert tidligere har dette argumentet ikke hatt noen avgjørende virkning. Det har da blitt fremhevet at lagmannens rettsbelæring gjør at man i jursakene får mulighet for en ekstrakontroll med at den redegjørelsen som fra fagdommernes side gis overfor lekdommerne, er riktig.

To-instansutvalget kommenterte betydningen av en begrunnelse for allmennheten generelt, i tillegg til for tiltalte og fornærmede.⁵² Det virker lite opplysende og hemmer muligheten for debatt og kritikk fra samfunnet. For å få til dét, må allmennheten få innsikt i rettsreglene og rettshåndhevelsen. En uttalelse fra JURK inntatt i forarbeidende til straffeprosessloven av 1981 illustrerer poenget:

⁵² NOU 1992:28 s. 99.

”Så lenge lagretten ikke må gi noen begrunnelse for sitt standpunkt, er det ikke mulig å kontrollere eller angripe holdningene som ligger til grunn for standpunktet. Dermed er det umulig å skape debatt omkring resultatet i den enkelte sak, noe som er nødvendig for å endre voldtektssakenes karakter.”⁵³

Vår rettergang bygger på prinsippet om offentlighet. Offentligheten og samfunnet bør få innsikt i hva som vektlegges av retten slik at debatt kan skapes, noe som er et viktig ledd i vår rettsutvikling.

En annen ulempe ved manglende begrunnelse er problemene som oppstår ved en eventuell overprøvelse av rettsanvendelsen ved anke til Høyesterett. Rettsformannens rettsbelæring kan bli protokollert og dette er da stort sett det eneste grunnlaget Høyesterett har for å prøve rettsanvendelsen. Men det er ingen automatikk i at protokollasjon skjer. Skal lagmannens muntlige rettsbelæring nedskrives, må en av partene forlange det jfr. strpl. § 368 fjerde ledd. Videre er det umulig å vite om denne uttalelsen har vært avgjørende for lagrettens resultat. Med domsgrunner for skyldspørsmålet ville overprøvningsmuligheten blitt en annen.

Høyesteretts mulighet for å prøve lovanvendelsen har videre virkninger enn bare å sikre riktig avgjørelse i den konkrete sak. To-instansutvalgets flertall bemerket i forhold til dette:

”Det er viktig for rettsenheten at Høyesterett har siste ord når det gjelder lovanvendelsesspørsmål. Uten dette vil underinstansene gå glipp av slik veiledning som er nødvendig for å hindre at det oppstår sprik i rettsanvendelsen.”⁵⁴

Når skyldspørsmålet ikke begrunnes har det vært hevdet at lagmannsrettens dommer i liten grad har kunnet bidra med avklaring og rettsutvikling i spørsmål som oppstår spesielt i de alvorligste straffesakene.

⁵³ Inst. O. nr. 37 (1980-81).

⁵⁴ NOU 1992:28 s. 100.

Som motargument til dette hevdes det av noen at det faktisk kan være en fordel at juryens avgjørelse ikke kan etterprøves og at de står forholdsvis fritt i sin rettsanvendelse, se i den forbindelse punkt 4.2.3.

Endelig er det en negativ side ved den manglende begrunnelsen at det svekker og vanskeliggjør behandlingen av gjenopptakelsessaker. Avgjørelsesgrunner vil i de tilfeller en sak blir begjært gjenopptatt være svært nyttig. I forarbeidene som ligger til grunn for Gjenopptakelseskommisjonen, ba justiskomiteens flertall om å ”vurdere om det er mulig å endre straffeprosessloven slik at det gjennom regler innenfor dagens jurysystem, ved bruk av meddomsrett eller på annen måte, kommer klarere frem hvilke rettslige og faktiske forhold avgjørelsen av skyldspørsmålet blir basert på.”⁵⁵

Som en innvending mot ulempen med den manglende begrunnelse, har det vært anført at det heller ikke i meddomsrettssaker stilles store krav til begrunnelse. Etter strpl. § 40 stilles det krav om at retten begrunner hva den har funnet bevist, men ikke hvorfor den har funnet det bevist. Dette kan særlig være et poeng i de tilfeller hvor det avgjørende spørsmål er hvorvidt tiltalte har utført den handling tiltalen gjelder eller ikke: var det tiltalte som ranet banken eller ikke? Det holder i slike tilfeller at meddomsretten sier at de finner det bevist at det var/ikke var tiltalte.⁵⁶ Men poenget er at loven ikke hindrer retten i å gi en begrunnelse. I praksis så gis begrunnelse faktisk svært ofte. Nettopp fordi det er utilfredsstillende med en ubegrunnet avgjørelse.

To-instansutvalget bemerket at det ikke i alle straffesaker for meddomsretten stilles beskjedne krav til domsgrunnene vedrørende skyldspørsmålet: Høyesterett stiller krav om at underretten skal være utførlige nok i sin domsbegrunnelse mht. hva de finner bevist slik at det er en mulighet for overprøvelse, i saker som reiser vanskelige rettslig spørsmål. Som eksempel kan nevnes saker hvor det er spørsmål om frifinnelse på grunn av villfarelse om forholdets straffbarhet. Det samme gjelder straffebud hvor aktsomhetsnormen skal vurderes.

⁵⁵ Inst. O. nr. 114 (2000-2001) s. 13-14.

⁵⁶ Johs. Andenæs, norsk straffeprosess Bind I, 2000.

Lovgiver har på sin side, foreløpig, ikke funnet det som en tilstrekkelig grunn til å oppheve juryordningen, at juryens kjennelse mangler begrunnelse og derfor ikke kan kontrolleres rettslig.

På bakgrunn av de problemer mangelen på begrunnelse skaper, har det vært reist spørsmål om det er mulig å avhjelpe problemet med å innføre en ordning med begrunnet juryavgjørelse.

I straffeprosesslovens forarbeider bemerket Justiskomiteen sine betenkeligheter på området, samtidig som de pekte på at en eventuell begrunnelse kan medføre en ulempe for jurymedlemmenes anonymitet:

”Som det går fram ovafor, meiner ikkje komiteen at manglande grunngjevning frå lagmannsretten er avgjerande for at komiteen skal gå vekk frå sitt standpunkt om å halde på juryen. Det særreigne ved juryordning er at lagretten åleine tar avgjerd i skyldspørsmålet og denne ordninga meiner komiteen må halde fram. Som nemnd er det tilhøve som talar for grunngjevning frå juryen. Men komiteen ser og dei problema som vil kunne melde seg for juryen når ei grunngjeving skal utformast. Ei løysing av desse problema vil måtte kreve ei nærare utgreiing.”⁵⁷

Når justisdepartementet tok opp dette til nærmere drøftelse kom det frem at de var enig med justiskomiteen om at mange grunner kunne tale for en begrunnet juryavgjørelse. Samtidig bemerket de:

”Etter departementets oppfatning er likevel motargumentene mer tungtveiende. Jurymedlemmenes anonymitet er et grunnprinsipp ved juryordningen, og dette prinsipp bør opprettholdes mest mulig ubeskåret.”⁵⁸

⁵⁷ Inst. O nr. 37 (1980-81) s.5.

⁵⁸ Ot. Prp. nr. 53 (1983-84) s. 65.

Departementet pekte i samme dokument på at det vil være problematisk rent praktisk for en jury på ti personer å avgi en samlet begrunnelse. I dette ligger det ikke en nedvurdering av jurymedlemmene, men utforming av domsgrunner er en oppgave som tilhører fagdommerne. Spesielt i saker som reiser spørsmål vedrørende rettsanvendelsen.⁵⁹

4.3.2 Bevisvurderingen er komplisert

Et argument mot juryordningen som er blitt mer fremtredende med årene er kompleksiteten i bevisførselen. Noe av grunnen til dette er at sakene har blitt mer komplekse med tiden.

Spørsmålet blir om ”mannen i gata” har mulighet til å forstå det hele.

Selv om utviklingen har ført til en mer kompleks rettsprosess, så har også lekmenn utviklet seg. I juryen sitter folk med svært variert bakgrunn og mange har høy utdanning.

Avstanden mellom fagdommerne og lekdommerne kan vel aldri sies å ha vært mindre enn den er i dag. Argumentet om lekmenns manglende forståelse var nok derfor sterkere før i tiden. I sin høringsuttalelse til justisdepartementets høringsnotat om hurtigere behandling av straffesaker er dette noe Domstolsadministrasjonen også påpeker.

Domstolsadministrasjonen peker særlig på tre forhold. Det ene er etterforskningsmaterialet i mange straffesaker. Det kan være vanskelig for jurymedlemmer uten erfaring og trening i å bedømme vanskelige bevis å sette seg inn i til tider svært komplisert stoff. Det samme gjelder for økonomiske saker som ofte består av omfattende dokumentmateriale. Man kan ikke ta det for gitt at alle i juryen klarer å forstå det. Det tredje er den økte bruken av partssakkyndige, som kan ha stor betydning for avgjørelsen av skyldspørsmålet.

Men vurdering av bevis består i mer enn ren jus – det kreves både analytiske evner og en stor grad av skjønn. Dette er egenskaper som flere enn bare jurister har. Når sakers faktum er innviklet og teknisk komplisert, vil dette være krevende for både fagdommere og lekfolk som ikke har den spesialkompetanse som kanskje kreves for å forstå det enkelte forhold. Det vil således ikke være noen forskjell mellom juristers og lekfolks vurderingsevne.

⁵⁹ Eva Smith, Ugeskrift for Retsvæsen, 1989 s. 113 flg.

På den andre siden så er jurister gjennom et langt studie og erfaring ”trenet” i bevisvurdering/bevisvekting på et helt annet nivå enn lekfolk uten juridisk bakgrunn. Når bevisvurderingen etter hvert har utviklet seg til å bli mer og mer komplisert, kan dette være en god ballast for å sikre en så riktig bevisvurdering som mulig.

I en stor meddomsrett ville man fått en avgjørelse bygget på bevisvurderingen til både fagdommerne og lekdommerne. Man kan da få utnyttet den særskilte kompetansen til hver enkelt. Forutsetningen for dette er blant annet at lekdommerne ikke blir overkjørt av fagdommerne. Jeg viser i den forbindelse tilbake til punkt 4.2.2.

4.3.3 Juryordningen skaper prosessuelle problemer

Det kan være noen rent prosessuelle ulemper med det jurysystemet vi har i dag.

For det første kan utformingen av spørsmålsskriftet skape problemer. Spørsmålsskriftet fastsettes etter bevisførselen og skal være grunnlaget for lagrettens kjennelse.

Det er ofte flere måter tiltalte kan ha overtrådt det aktuelle straffebudet på. Når spørsmålene da skal utformes må det gis en vid nok beskrivelse til å dekke alle de aktuelle handlingsmåter. Dette medfører mange og lange setninger med flere alternativer. Det kan heller ikke utelukkes at noen i lagretten legger et annet forhold til grunn enn et av de alternativer som nevnes, og derav svarer ”nei” eller ”ja” på tross av at forholdet rammes eller ikke rammes av straffebudet.

Kvantumsangivelser kan også volde problemer. Det er problematisk å utforme spørsmål når det uklart hvor stort kvantum det dreier seg om, enten det dreier seg om pengebeløp eller narkotika. I narkotikasaker så kan kvantumet være avgjørende for sakens utfall med hensyn til hvilke straffebud som er overtrådt, jfr. strl. § 162.

Straffbarhetsvilkårene kan heller ikke bli uttømmende i spørsmålsskriftet.

Med en meddomsrettsordning vil vanskelighetene mht. spørsmålsskriftet forsvinne. Hver dommer vil da i domsgrunnene gi uttrykk for hva han/hun finner bevist.

For det andre så har man ingen garanti for rettsformannens foredrag. Juryen er bundet av hva rettsformannen uttaler om rettsanvendelsen, men det finnes ingen garanti for at jurymedlemmene oppfatter den korrekt og legger den til grunn for sin avgjørelse.

Videre så kan kravet om protokollasjon skape problemer. Dersom det skal være mulig å anke til Høyesterett over lovanvendelsen, skjer dette på bakgrunn av feil i rettsformannens rettsbelæring. Hvis ikke denne belæringen er protokollert, har Høyesterett normalt ingenting å prøve. Dersom ingen sørger for å begjære protokollasjon, vanskeliggjøres ankemuligheten.

To-instansutvalget bemerket i denne sammenheng at rettsbelæringen gir et usikkert grunnlag ”...for prøvingen av den rettsanvendelse juryen har bygd på ved avgjørelsen av skyldspørsmålet. Dette henger sammen med at det ikke er mulig å vite med sikkerhet om juryen har fulgt rettsbelæringen. Særlige problemer oppstår når Høyesterett finner at det er feil i rettsbelæringen, men hvor feilen knytter seg til redegjørelsen for rettsspørsmål som bare vil få betydning under forutsetning av en bevisbedømmelse som det er lite sannsynlig at lagretten har lagt til grunn. Det følger av lovens system at avgjørelsen likevel må anses å bygge på uriktig lovanvendelse.”⁶⁰ Et illustrerende eksempel er en avgjørelse fra Høyesterett inntatt i Rt. 1991 s. 600.

På tross av at juryordningen har sine prosessuelle ulemper, har den også sine prosessuelle fordeler. Igjen kan man se at et såkalt contra-argument ikke utelukkende taler en vei. Det kan særlig pekes på tre momenter:

1. Ved juryordningen fremgår det ingen opplysninger om stemmetallet. Ved en meddomsrettsordning vil dissenser ved avgjørelsen av skyldspørsmålet fremgå av dommen.

⁶⁰ NOU 1992:28 s. 104.

For en tiltalt som er frifunnet, kan det oppleves som en ekstra belastning å få vite at kanskje flertallet har stemt for fellelse. To-instansutvalgets flertall påpekte at dette var en ulempe med meddomsrettsystemet, men det kunne allikevel ikke ansees som avgjørende.

2. Lagrettens anonymitet. Jeg viser her tilbake til drøftelsen under punkt 4.2.5.

3. Jurysystemet medfører en oppdeling mellom behandlingen av skyldspørsmålet og reaksjonsspørsmålet, hvilket kan være en fordel. Blant annet fordi man da kan unngå dokumentasjon av forstraffer før skyldspørsmålet er avgjort. Videre kan det være vanskelig for en forsvarer å prosedere straffeutmålingen samtidig som han skal prosedere på tiltaltes uskyld. Dessuten vil det være lite heldig å blottlegge tiltaltes personlige forhold, slik som ofte skjer i forbindelse med straffeutmålingen, dersom saken ender med frifinnelse.

4.3.3.1 Juryordningen er ressurskrevende

Ankebehandling med juryordning er klart mer ressurskrevende enn behandling i meddomsrett.

Hvis man ser på årsstatistikkene for lagmannsrettene, så har antallet juriesaker og meddomsrettssaker i de siste årene fordelt seg slik:⁶¹

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Straffesaker innkommet lagrette	232	243	303	292	375	321	343
Straffesaker lagrette behandlet	216	239	279	287	376	295	326
Straffesaker innkommet meddomsrett	406	422	485	448	523	451	505
Straffesaker meddomsrett behandlet	443	426	446	482	495	471	457

Ut fra disse tallene kan man se at det har vært en gradvis økning i antall saker de siste årene, både hva gjelder juriesaker og meddomsrettssaker. Sammenstiller man tallene, så kan man se at økningen tidvis har vært større for antall juriesaker enn meddomssaker. På bakgrunn av dette har justisdepartementet i høringsnotatet om hurtigere behandling av straffesaker fremmet forslag om å begrense bruken av juryen til de mest alvorlige straffesakene. Justisdepartementet mener en mer målrettet avgrensning av juryordningen kan bidra til en mer effektiv straffesaksbehandling. Det uttales på side 4 i høringsnotatet:

⁶¹ Statistikk utarbeidet av Domstolsadministrasjonen.

”Konkret foreslår vi at vilkårene for jurybehandling skal være de samme som i dag, men suppleres med et vilkår om at tingretten har idømt, eller påtalemyndigheten vil påstå, fengsel i mer enn fire år, forvaring eller særreaksjoner etter straffeprosessloven § 2 nr. 1. Videre foreslår departementet at den tiltalte skal kunne velge bort behandling med jury, og at saker med overtredelse av straffeloven § 276 b (grov korrupsjon) ikke skal behandles med jury.”⁶²

Departementet ønsker en så ressurseffektiv løsning som mulig. Men ressurs hensyn og effektivitet bør ikke gå foran hensynet til rettsikkerhet og kvalitet, i en så viktig prosess som avgjørelsen av straffesaker er. Dette bemerket også forsvarergruppen av 1977 på første side i sin høringsuttalelse til justisdepartementet.

4.3.3.2 Oppsummering

Det er mange politiske hensyn, forutsetninger og vurderinger som ligger til grunn for lovgivers intensjon om å beholde juryordningen. I tillegg til dette, så er det også noen faglige vurderinger. Disse kan sammenfattes slik:⁶³

Politiske hensyn:

- Juryordningen er et ledd i en politisk kamp for folkestyre.
- Den lange demokratiske tradisjon – at skyldspørsmålet i alvorlige straffesaker skal avgjøres av tiltaltes likemenn, er solid forankret i folks rettsbevissthet som en garanti for en betryggende og demokratisk behandling av straffesaker. Det skal meget gode grunner til for å oppheve en slik ordning, skadevirkninger må påvises.

⁶² Høringsnotat, Justis- og politidepartementet, Lovavdelingen september 2006.

⁶³ Personlig samtale med Nygard.

- Det er med noen få unntak dommerstanden og påtalemyndigheten som har fremmet argumentene mot ordningen. En opphevelse kan rokke ved folkets tillitt til systemet.

Politiske forutsetninger:

- Juryordningen er den beste måten lekfolk får innflytelse i strafferettspleien på. Det kan være fare for at fagdommerne vil overkjøre lekdommerne i en stor meddomsrett.
- Lagretten har bedre forutsetninger for å vurdere bevis.

Politiske vurderinger:

- Selv om både meddomsrettssystemet og juryordningen er tilfredsstillende med tanke på de krav som bør stilles til vårt straffesystem, er det juryen som forstår best å bedømme bevis.
- Avgjørende for valg av ordning må være hvilke system som gir best garanti mot uriktig fellelser.
- Ved juryordningen har man den ekstra garanti at fagdommerne kan sette juryens kjennelse til side.
- Det vil alltid være en viss risiko for uriktige avgjørelser. De enkeltstående uriktige avgjørelser foretatt av juryen er ikke nok til å oppheve ordningen.
- Det kan heller ikke være avgjørende at juryen som ankeinstans ikke begrunner sin avgjørelse og således unndras rettslig kontroll.
- Det er en fordel ved jurysystemet at dissenser ikke fremgår av dommen.

Faglige vurderinger:

- Ved at lagmannens rettsbelæring gis for åpen rett får man en ekstra kontroll i jurysaken med at denne fagdommerens vurdering overfor lekdommerne er korrekt.

- Oppdelingen mellom skyldspørsmål og straffespørsmål i juriesaker bidrar til å sikre at skyldspørsmålet avgjøres ut fra bevisførselen om tiltaltes skyld uten hensyn til følgene.
- Det er betryggende at aktørene i en rettssak må fremlegge sin sak på en så forståelig måte at både lekmenn og ikke minst tiltalte har mulighet til å følge med. Dette er også en styrke for rettssikkerheten.

Hva kan man så trekke ut av den utvikling som har skjedd fra 1887 og frem til i dag?

Det er mange nyanser i lovgivers intensjonsytringer og i den offentlige debatt omkring juryordningen.

I en personlig samtale med lagdommer Nygard ga han uttrykk for tre hovedstikkord som han mener kan trekkes frem fra lovgiverdiskusjonen omkring juryordningen:

1. Folkestyre
2. Tradisjon
3. Tillit

Man kan se en rød tråd av argumenter som går igjen hver gang diskusjonen kommer opp. Det viser et slags hierarki av lovgiverytringer, hvor de samfunnspolitiske hensyn (kampen for folkestyre) står øverst. Deretter den demokratiske tradisjon og juryens forankring i folks rettsbevissthet som et grunnlag for tillit til rettspleien og Stortingets forsvar av ordningen mot dommerstandens kritikk.

Hensynet til tradisjon og folkelig tillit i det politiske miljø har nok bidratt mye til at juryordningen har overlevd så langt.

5 Konklusjon/avveining av momenter pro et contra

Det har i liten grad vært store variasjoner i de argumenter som har vært/blir anført for og mot juryordningen.

Folkestyre, tradisjon og folks tillitt til rettspleien er fortsatt tre stikkord som er representative for lovgivers bevaring av ordningen. Bak 1887-loven var kampen for folkestyre et utslagsgivende moment for å innføre juryordningen. Under forberedelsen av 1981 loven ble det lagt avgjørende vekt på tradisjon og den sterke innflytelse lekdommere fikk i strafferettspleien gjennom en jury. Når Stortinget i forbindelse med to-instansreformen valgte å beholde juryordningen var det på grunn av både tradisjon og folkestyre. Samtidig ga de uttrykk for en frykt om at fagdommerne kunne overkjøre lekdommerne i en eventuell stor meddomsrett. I tillegg var de redd for at en begrunnet frifinnelse under dissens kunne medføre uheldig virkninger for den frifunne. Som nevnt innledningsvis under punkt 1.2, argumenterer justisdepartementet fortsatt med at juryordningen har lange tradisjoner og gir demokratisk kontroll.

Etter min mening er både folkestyre, lange tradisjoner og folks tillit til vår rettspleie viktige hensyn som bør ivaretas på best mulig måte. Når det er sagt, så mener jeg også at både tiltalte og fornærmede i straffesaker bør ha et krav på den begrunnelse som ligger til grunn for avgjørelsen av en sak. Det er snodig at samfunnets sterkeste inngripen i en persons rettsfære, nemlig straff, kan foretas ubegrunnet i de mest alvorlige straffesakene. Det er en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti i forvaltningsretten, jfr. forvaltningsloven §§ 24 og 25 og i prosesslovgivningen, jfr. tvistemålsloven §§ 144 og 145 (ny tvistelov § 19-6) og strpl. §§ 39 og 40 annet til femte ledd, og § 41, at avgjørelser skal begrunnes. Juryens ubegrunnede avgjørelse er et særdeles sterkt mothensyn til ordningen. Et alternativ som har blitt nevnt, er å ha jury i første instans. Den nye reformen som trer i kraft 1. januar 2008 i Danmark, er en modell som muligens kan være et forbilde

Justisdepartementets forslag om å begrense bruken av jury men å beholde den i de mest alvorlige sakene, har nok flere gode grunner for seg. Men det kan virke litt paradoksalt å

ønske å beholde juryen i disse sakene, dersom man mener at meddomsrett egentlig er den beste løsningen. Dessuten har man fortsatt ulempen ved at man ikke får noen begrunnelse.

Etter å ha studert forskjellig ytringer og fordeler og ulemper ved juryordningen, er det liten tvil om at det er bred enighet om at lekmenn er en viktig del av strafferettspleien. Dersom man går over til stor meddomsrett, vil lekmenn fortsatt være en stor del av denne. Juryen er således ikke den eneste måte å sikre folkets deltakelse i straffesaker.

Advokat Harald Stabell som er en av få forsvarsadvokater som ønsker juryordningen fjernet, mener faren for at fagdommerne overkjører lekdommerne i stor meddomsrett ikke er reell. Han begrunner dette i at det i dagens samfunn er liten avstand mellom fagdommerne og lekdommerne. Han mener også at det ikke er noe feil i at begge parter kan rettlede hverandre og misforståelser påpekes.

Så, jury eller ikke?

Det som er sikkert er at dette er et vanskelig tema som det ikke er lett å mene noe ”bistant” om. Nettopp fordi både de argumenter som taler for og i mot har flere perspektiver og det er mange viktige hensyn som skal ivaretas. Dette vises ved at flere av de som har uttalt seg i debatten, med tiden har snudd i sin oppfatning. Advokat Ellen Holager Andenæs var imot juryordningen da hun som politiinspektør satt i to-instansutvalget. Nå jobber hun som forsvarsadvokat og er for. Janne Kristiansen var for da hun som forsvarsadvokat satt som eneste representant i to-instansutvalgets mindretall. Nå leder hun

Gjenopptakelseskommissjonen og er imot. Hun uttalte i et intervju i bladet Jurist kontakt: *”Slik jeg ser det i dag, virker det svært uheldig for domfelte at de får en begrunnelse i første instans (tingretten), mens de ikke får noen begrunnelse fra lagretten. Særlig når de har fått en begrunnet frifinnelse i tingretten, og deretter blir dømt av en jury i lagmannsretten, opplever domfelte dette som vanskelig å forholde seg til. En stor meddomsrett, gjerne med seks, syv lekfolk i tillegg til de juridiske dommerne, som må*

*begrunne sine avgjørelser, vil trygge rettsikkerheten og gjøre det enklere å vurdere begjæringer om gjenopptakelse.*⁶⁴

Mange mener disse eksemplene på ”sideskifte” bekrefter påstanden om at juryen frifinner oftest, og derfor vil de fleste forsvarere beholde juryordningen, mens de på motsatt side vil ha den avskaffet - de ideologiske argumenter brukes fordi de er politisk korrekte. Det kan hende det er noe i dette. Men jeg tror disse eksemplene illustrerer noe mer; de viser at det faktisk er to sider i denne debatten. Man høster forskjellig erfaringer med ordningen i forhold til om man jobber på forsvarersiden eller på påtalesiden. Dette er naturlig nok med på å avgjøre hvilket standpunkt man inntar.

Etter en avveining av de hensyn som gjør seg gjeldende og med avgjørende vekt på den manglende begrunnelse fra juryen, har jeg selv inntatt et noe vaklende nei. Man aner ikke om juryen har oppfattet bevismaterialet korrekt og like lite vet man om hvordan bevisene er vurdert. Det er slik jeg ser det, ingen fullverdig rettsikkerhetsgaranti.

Mange erfarne jurister tviler seg også frem til sine standpunkt. Både Advokat Ole Jakob Bae og advokat John Christian Elden har gitt uttrykk for at de har ”tvilt seg frem” til henholdsvis et nei og et ja, noe som igjen viser at denne debatten ikke er enkel.

Lekmenn er et viktig innslag i norske rettssaler og det bør det fortsette å være. Det er reglene for hvordan lekmenn skal delta som bør forbedres. Om det blir ved innføring av stor meddomsrett i stedet for jury eller ved å avhjelpe de svakheter som eksisterer ved dagens ordning, blir et politisk spørsmål.

Mye tyder på at en endring i reglene om juryordningen vil komme. Når det eventuelt skjer og hvilke konkrete endringer det i så fall blir, gjenstår å se. En avskaffelse av juryordningen skjer nok neppe i den nærmeste fremtid. Men dersom det blir aktuelt, vil sannsynligvis det avgjørende bli om de mothensyn som eksisterer er sterke nok og i så fall

⁶⁴ Juristkontakt, nr. 7 – 2007, s.11.

om alternativet med stor meddomsrett vil fungere bedre. Svakheterne ved meddommerordningen må heller ikke være unntatt fra diskusjonen.

6 Kilder

6.1 Juridisk litteratur

Andenæs, Johs., Norsk straffeprosess Bind I, 3. utg. 2000

Diesen, Christian, Lekmän som domare, Stockholm 1996

Hov, Jo Rettergang II Straffeprosess, 1999

Siffert, John S. mfl. Moderen Federal Jury Instruction

Slettan og Øie, Forbrytelse og straff Bind I, 2001

Lov og Rett nr. 4/5 2005

Lov og Rett nr. 1 2001

Lov og Rett 1998

Lov og Rett 1970

Lov og Ret (Danmark) nr. 1/1992

6.2 Artikler

Hansen, Frode mfl. "Serie: voldtektene", Dagbladet 3. juli 2007

Mathiesen, Morten E. "Straffedømtes siste håp", Juristkontakt nr. 7-2007

Moe, Erling "Skillet går ikke mellom fagdommere og meddommere", Rett på sak nr. 1 2007

Skjævesland, Odd Inge "Vurderer valgfri jury", Aftenposten 15. juni 2007

Schønnemann, Flemming kronikk, Frederiksborg Amtsavis 6. januar 2007

Stordrange, Bjørn "Jurysaken: En kjetters bekjennelse", Advokatbladet nr. 9 2007

Temahefte nr. 68 fra Den Norske Advokatforeningen

www.ba.no, ”Sparket dommer synger ut”, 25. september 2007

www.domstol.dk, om nævningeordningen i Danmark

6.3 **Lover**

Straffeprosessloven, lov av 22. mai 1981 nr. 25

Domstolloven, lov 13. august 1915 nr. 5

Tvistemålsloven, lov av 13. august 1915 nr. 6

Straffeloven, lov av 22. mai 1902 nr. 10

6.4 **Forarbeider**

Høringsnotat om hurtigere behandling av straffesaker, Justis- og politidepartementet, september 2006

Høringsuttalelse fra Forsvarergruppen av 1977 til høringsnotat fra september 2006

Høringsuttalelse fra Agder lagmannsrett til høringsnotat fra september 2006

NOU 2002:11

NOU 1999:19

NOU 1992: 28

Inst. O. nr. 114 (2000-2001)

Inst. O. nr. 49 (1988-89)

Inst. O. nr 106 (1988-89)

Inst. O. nr. 37 (1980-81)

Indst. O. II-1887

Ot. prp. nr. 22 (2006-2007)

Ot. prp. nr. 78 (1992-1993)

Ot. prp. nr. 53 (1983-84)

Ot. prp. nr. 37 (1980-81)
Ot. prp nr. 35 (1978-79)
Ot. prp. nr. 26 (1933)
Ot. prp. nr. 60 (1933)
Straffeprosesslovkomiteens innstilling (1969)
Dokument No. 1 (1885)
Jurykommisjonens innstilling av 1885

6.5 Personlig samtale

Nygaard, Lars-Jonas september 2007

6.6 Domsregister

HR-2007-01555-A
Rt. 2007 s. 1056
Rt. 2002 s. 1717
Rt. 1998 s. 1975
Rt. 1991 s. 600
Rt. 1950 s. 322
Rt. 1929 s. 816
Rt. 1914 s. 570

